

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСИКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Перевознюк Олена Сергіївна
ОРГАНІЗАЦІЯ ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ
Спеціальність 8.03050802 – банківська справа
Дипломна робота за освітньо – кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСм – 52
О.С.Перевознюк

(Підпис)

Науковий керівник:
К.е.н. доцент Ю.М.Галіцейська

(підпис)

Дипломну роботу допущено до захисту
« ____ » _____ 2013р
Завідуючий кафедрою банківської справи,
Доктор економічних наук, професор
О.В.Дзюблюк

(Підпис)

Тернопіль – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.	
1.1.Сутність і значення пасивних операції комерційних банків в умовах ринкових відносин.....	7
1.2.Економічна характеристика складових банківських пасивів та їх класифікація.....	18
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	28
РОЗДІЛ 2. ДІЮЧА ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ.	
2.1. Операції банків з формування власного капіталу	30
2.2. Сучасний стан проведення депозитних операцій вітчизняними банками.....	42
2.3. Формування запозичених коштів комерційних банків.....	50
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	62
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.	
3.1. Методи управління пасивами банківських установ.....	65
3.2. Проблеми та напрями вдосконалення пасивних операцій комерційних банків.....	77
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	89
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	105

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нинішній етап розвитку вітчизняної економіки характеризується тим, що вона має сприяти підвищенню конкурентоспроможності господарського комплексу за рахунок збільшення вимог до банківської системи, в умовах поступової інтеграції у європейський та світовий економічний простір. Це є наслідком того, що банк є провідним фінансовим посередником що забезпечує переміщення фінансових ресурсів між окремими регіонами, галузями господарства та суб'єктами економіки з метою задоволення їх потреб та запитів.

Вказані процеси вимагають від комерційних банків адекватного нарощування обсягів, оптимізації структури та вдосконалення організації ресурсної бази.

Пасивні операції – це операції, по формуванню власних, залучених та позичених коштів, тобто операції по формуванню ресурсної бази банку. Вони відіграють первинну і вирішальну роль щодо активних операцій. Достатня, збалансована ресурсна база є важливою передумовою прибутковості банку та підтримки достатньої ліквідності, та довіри з боку всіх учасників ринку.

Діяльність, пов'язану із залученням коштів вкладників та інших кредиторів, визначенням відповідної структури джерел ресурсів для банку, а також дій у сфері пасивних операцій, що спрямовані на задоволення потреб банку з дотримання економічних вимог, визначає процес управління пасивними операціями.

Не дивлячись на важливість питання ефективного управління структурою пасивів комерційних банків, проблема знаходження оптимальної структури пасивів та методів управління ними далека від кінцевого рішення.

Зокрема актуальною сьогодні є розробка теоретичних пропозицій і рекомендацій з удосконалення механізму здійснення пасивних операцій, широке практичне використання яких допоможе банківській системі України підтримувати надійну ресурсну базу, та стабільність кожного банку зокрема.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок з проблеми удосконалення механізму організації пасивних операцій для забезпечення оптимізації ресурсної політики українських комерційних банків та банківської системи в цілому обумовила об'єкта, теми дослідження та її актуальність.

Огляд літератури з теми дослідження. Теоретичні та практичні аспекти формування ресурсної бази комерційних банків за допомогою пасивних операцій вивчалися вітчизняними та зарубіжними науковцями. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили українські вчені М.Д. Алексеєнко, А.М. Мороз, М.І. Савлук, Л.О. Примостка, А.П. Вожжов, О.В. Дзюблюк, О.В. Васюренко, О.Д. Заруба, П.В. Матвієнко, Ж.М. Довгань, Д. Гладких. Варто відмітити дослідження російських авторів: Е.Ф. Жукова, І.Т. Балабанова, Ю.А. Бабицевої, І. Колесникова, Л.П. Кроливецької, О.І. Лаврушина, Г.С. Панової, В.М. Усокіна. Вивченню банківських ресурсів багато уваги приділено зарубіжними економістами: Діаною Мак Нотон, Дональдом Дж.Карлсоном, К.Т. Дитцем, Г. Асхауэром, Д.Ф. Синки, Т. Кохом.

Високо оцінюючи вклад вітчизняних та зарубіжних авторів у вирішення зазначених питань, слід зауважити про об'єктивну необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок з урахуванням специфіки формування та використання пасивів з метою стабільної і прибуткової діяльності банку та забезпечення його конкурентоспроможності.

Мета і завдання дослідження. Метою даної дипломної роботи є теоретичне обґрунтування пасивних операцій та розробка науково-методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення системи ефективного здійснення пасивних операцій комерційним банком.

Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, формулювання і розв'язання наступних наукових і практичних завдань:

- визначити теоретичні аспекти здійснення пасивних операцій комерційними банками в умовах ринкових відносин;

- дослідити економічну характеристику складових банківських пасивів, та розглянути їх класифікацію;
- проаналізувати основні способи мобілізації ресурсів вітчизняними банками з позиції ефективності їх розміщення;
- провести аналітичну оцінку сучасного стану власних, залучених та позичених коштів банківської системи в цілому;
- обґрунтувати основні напрямки удосконалення процесу управління пасивними операціями банку;
- на основі проведеної оцінки показати проблеми і подати шляхи підвищення ефективності в здійсненні пасивних операцій комерційного банку.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження виступає діяльність банків та їх взаємодія з суб'єктами економіки з приводу формування та управління ресурсною базою, яка формується в результаті проведення пасивних операцій. Предметом дослідження є проведення банками організації та проведення пасивних операцій.

Методи дослідження. При виконанні дипломного дослідження залежно від конкретних цілей і завдань використані методи економічного аналізу та вивчення економічних процесів: нормативно – розрахунковий, групувань. Дослідження механізму формування власного капіталу проводилось на основі порівняльного аналізу. Оцінку сучасного стану проведення депозитних операцій проведено з використанням нормативно-розрахункового методу та методу групувань. Розробка рекомендацій щодо вдосконалення пасивних операцій комерційних банків здійснювалася з використанням методів систематизації й узагальнення.

Інформаційна база дослідження.

Статистичну і фактологічну основу досліджень складають закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, Укази Президента України, нормативні документи Національного банку України, банківських установ.

Наукова новизна полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з організацією банками своїх пасивних операцій. У процесі дослідження були отримані такі наукові результати:

- дістало подальшого розвитку визначення суті пасивних банківських операцій, що знайшло відображення в уточненні змісту цього поняття. Запропоновано визначати пасивні операції банків як такі, що дозволяють банкам сформувати свої ресурси, створити умови для подальшої ефективної банківської діяльності та за рахунок цих коштів проводити активні банківські операції й отримувати прибуток;

- обґрунтовано нові практичні рекомендації щодо активізації роботи банків з організації та проведення пасивних операцій. Зокрема доведено, що організація пасивних операцій банків в сучасних умовах повинна враховувати зміни поведінки клієнтів та їх нових запитів до банківських установ, застосовувати нові маркетингові підходи та технічні інновації з метою залучення коштів суб'єктів ринку на банківські рахунки та стимулювати нарощення власних ресурсів за рахунок активного залучення коштів акціонерів, у тому числі і портфельних інвесторів.

Практичне значення. Розроблені в ході дослідження підходи, теоретичні узагальнення, висновки і рекомендації можуть бути використані для підвищення ефективності проведення банками пасивних операцій з метою формування власних, позичених й залучених коштів, а також оперативного регулювання банківської ліквідності.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи 109 сторінок, на 22 з них розміщено 11 таблиць, 16 ілюстрацій, 3 додатки, список використаних джерел зі 89 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

1.1. Суть і значення пасивних операцій комерційних банків в умовах ринкових відносин.

Комерційні банки належать до особливої категорії ділових підприємств, що одержали назву фінансових посередників. Вони заохочують капітали, заощадження населення та інші грошові кошти, що звільняються в процесі господарської діяльності, і надають їх у тимчасове користування іншим економічним суб'єктам, які потребують додаткового капіталу. Банки створюють нові вимоги і зобов'язання, що стають товаром на грошовому ринку. Цей процес утворення нових зобов'язань становить сутність фінансового посередництва [1, с. 305].

Законом України „Про банки і банківську діяльність” визначено, що комерційний банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [39].

Комерційні банки є багатофункціональними закладами, що оперують у різних секторах ринку позичкового капіталу. Вони надають клієнтам повний спектр послуг, включаючи надання кредитів, прийом депозитів, здійснення розрахунків тощо. Цим вони відрізняються від спеціалізованих закладів, що обмежені певними функціями [66, с. 98].

Крім того, вони можуть виконувати такі операції:

- ведення рахунків клієнтів;
- фінансування капітальних вкладень за дорученням власників або розпорядників інвестиційних коштів;
- випуск платіжних документів та інших цінних паперів (чеків, акцій, векселів, облігацій тощо);

- купівля у організацій і громадян та продаж їм іноземної валюти;
- купівля і продаж у держави та за кордоном дорогоцінних металів, природних дорогоцінних каменів;
- надання консультаційних послуг, пов'язаних з банківською діяльністю [10, с. 35].

Банківські операції поділяються на активні, пасивні та комісійні, що включають посередницькі операції.

Активні операції - це розміщення банком власних та залучених коштів з метою отримання прибутку. До активних операцій належать: надання кредитів юридичним та фізичним особам, вкладення в цінні папери, формування касових залишків та резервів, формування інших активів (придбання приміщень, обладнання тощо)[1 с. 12]. Результати активних операцій відображаються в активі балансу банку. Активні операції тісно пов'язані з пасивними операціями. Комерційний банк, розміщуючи грошові кошти в активи, постійно стежить, щоб частина коштів знаходилась у вигляді обов'язкових та вільних резервів і терміни вкладень в активи відповідали термінам залучення коштів в пасиви. Крім того, кредитні операції банків призводять до появи додаткових коштів в пасивах[64, с. 80].

Ще однією групою операцій комерційних банків є комісійні операції, тобто виконання окремих доручень клієнтів за певну винагороду - комісію. До комісійних операцій належать операції посередницькі (переведення, інкасо й акредитив).

Пасивні операції - це операції, з допомогою яких створюються банківські ресурси. Комерційні банки утворюють "пасиви" за рахунок власних та залучених коштів [45, с. 35].

В історичному аспекті пасивні операції відігравали первинну роль по відношенню до активів, так як для здійснення активних операцій необхідною умовою є достатність ресурсів, які забезпечуються в процесі пасивних операцій.

Проте, необхідно зазначити, що пасивні операції банків, як і активні, безпосередньо впливають на рівень дохідності, а тому їх доцільно розглядати як

загальний портфель банківських ресурсів, управління яким має бути достатньою мірою скоординовано та погоджено.

В сучасних умовах господарювання в Україні дуже актуальною для теоретиків та практиків банківської сфери є проблема пасивних операцій, а також методів управління ними.

Здійснення пасивних операцій являє собою діяльність, яка спрямована на підтримку окремих банків та усієї банківської системи взагалі шляхом мобілізації кредитних ресурсів на ринку та управлінням емісійною діяльністю банків. Тому для побудови банківської системи необхідно використовувати світовий досвід банківської справи, а також принципи та підходи в формуванні та управлінні пасивами комерційного банку [7, с. 425].

Пасивним операціям, їх дослідженню та аналізу приділяли увагу багато вчених-економістів. Більшість авторів схиляються до думки, що в процесі управління пасивами банків достатньо багато проблем пов'язані з відсутністю законодавчої основи яка стосується методологічних підходів щодо оцінювання окремих складових, які мають суттєвий вплив на весь банківський менеджмент.

Крім того свою увагу винятково на пасивних операціях зосереджували англійські економісти Д. Полфреман та Ф. Форд. Вони досліджували пасиви в розрізі статей балансу банку, як джерела коштів які банк використовує в процесі здійснення своєї діяльності. Також згадані науковці виділяють два основних джерела ресурсів: кошти власників (акціонерів) і вкладників [7, с. 430].

Відомий американський учений П.Роуз розглядає пасиви і акціонерний капітал банку як сукупні кошти з відповідних джерел залучення, які забезпечують банку необхідну купівельну спроможність для придбання активів.

Власне кажучи, у працях вчених Заходу не використовується поняття «фінансові ресурси банку», але досліджувалися джерела коштів, що забезпечують банківську діяльність з точки зору управління пасивами та з позиції бухгалтерського обліку.

Російські дослідники Н.Г. Антонов та М.А. Пессель запропонували досить близьке тлумачення до позиції економістів Заходу з точки зору пасивних

операцій. «Пасиви – це за своєю суттю ресурси банку. Пасиви комерційного банку формуються у процесі здійснення пасивних операцій»[7,0 с. 442].

Отже, у економічній літературі тлумачення категорії «пасиви» не рідко зводиться до поняття «ресурси», за рахунок яких здійснюються кредитні, інвестиційні та інші активні операції банку.

На нашу думку дане визначення доцільно вважати правильним. Оскільки дійсно пасивні операції банківських установ, що здійснюються у формі відрахувань від прибутку банку та формування або збільшення власного капіталу, отримання кредитів від інших юридичних осіб, депозитних операцій, є основним джерелом формування банківських ресурсів.

На нашу думку особливістю пасивних операцій є те, що вони дозволяють залучати в банки грошові кошти, що вже знаходяться в обороті. Нові ж ресурси створюються банківською системою в результаті активних кредитних операцій. Отже, на нашу думку, пасивні операції банків – це ті операції, які дозволяють банкам сформувати свої ресурси, створити умови для подальшої ефективної банківської діяльності та за рахунок цих коштів проводити активні банківські операції й отримувати прибуток.

Високо оцінюючи вклад вітчизняних та зарубіжних авторів у вирішення питань пов'язаних з пасивними операціями, слід зазначити про подальшу об'єктивну необхідність поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок з урахуванням специфіки формування та використання пасивів з метою стабільної і прибуткової діяльності банку та забезпечення його конкурентоспроможності.

Пасивні операції (операції з залучення вільних грошових коштів до банківських установ) мають велике значення для кожної банківської установи. По-перше, як вже зазначалося, залучені та позичені кошти багато в чому визначає можливості і масштаби активних операцій, які забезпечують отримання доходів банку. По-друге, стабільність банківських ресурсів, їх величина і структура служать найважливішими чинниками надійності банку[10, с. 458].

В цілому ж головне завдання, що стоїть перед комерційним банком при здійсненні ним пасивних операцій, можна сформулювати так: «Ресурсів в кожний конкретний момент часу повинно бути рівно стільки, скільки необхідно для забезпечення активних операцій, а не просто в достатній кількості [15, с. 525].

Крім того, на нашу думку доцільно буде відзначити важливу економічну і соціальну роль пасивних операцій комерційних банків. Оскільки кошти мобілізуються з тимчасово вільних коштів населення та підприємств, то це дозволяє банківській системі задовольняти потреби економіки в основному і оборотному капіталі, а також надавати споживчі позики населенню, трансформуючи при цьому заощадження у виробничі інвестиції. Це позитивно впливає на компенсацію населенню збитків від інфляції, за рахунок відсотків за вкладками та борговими цінними паперами [13, с. 49].

У науці пасивні операції прийнято поділяти на дві групи. До першої відносяться операції з формування власних ресурсів, які належать безпосередньо банку і не потребують повернення. За допомогою операцій другої групи банк залучає кошти на час, утворює позикові ресурси. За операціями другої групи у банку виникають зобов'язання (перед вкладниками, банками-кредиторами) [11, с.325]. Тому операції другої групи нерідко називають пасивними кредитними операціями на відміну від активних кредитних операцій (банківських позичок). За пасивним кредитними операціями банк є позичальником, а його клієнти - кредиторами банку, у той час як по активних кредитних операціях банк виступає кредитором по відношенню до своїх клієнтів [11, с. 328].

Дедалі важливішим стає сам процес формування банківських пасивів, а також оптимізації їх структури і, у зв'язку з цим, і якості управління всіма джерелами грошових коштів, які утворюються в результаті пасивних операцій банку та формують в свою чергу ресурсну базу банку. Задля забезпечення вище сказаного необхідно здійснювати аналіз пасивів банку, метою якого і є надання інформації про поточний стан банківських ресурсів (кількісна та якісна оцінка структури власних і залучених коштів), яка є важливою при прийнятті рішень про оптимізацію їх структури і ефективний процес їх формування [18, с. 12].

Загальний аналіз пасивів комерційного банку ґрунтується на застосуванні різних методик, зокрема використання горизонтального, вертикального, порівняльного та коефіцієнтного аналізу [7, с. 450].

Горизонтальний або трендовий аналіз дає можливість досліджувати динаміку капіталу і зобов'язань в цілому і по окремих видах. В процесі використання цього виду аналізу розраховуються темпи росту (приросту) окремих показників за ряд періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни (або тренда) [7, с. 457].

Вертикальний (або структурний) аналіз ґрунтується на структурному дослідженні окремих показників пасивів. В процесі такого аналізу визначається питома вага окремих структурних складових капіталу і зобов'язань. Вертикальний аналіз відображає структуру джерел фінансових ресурсів, горизонтальний аналіз дозволяє переходити від абсолютних змін показників до відносних темпів росту (приросту) показників в аналітичному періоді [7, с. 458]. Горизонтальний та вертикальний аналіз, при загальному вивченні зобов'язань і капіталу, зазвичай, здійснюється одночасно.

Коефіцієнтний аналіз здійснюється з використанням певних коефіцієнтів за період, які потім порівнюються за ряд періодів. Він проводиться з використанням основних коефіцієнтів, що наведені в таблиці 1.1. і оцінює їхні якісні характеристики.

Коефіцієнти обчислюються на базі окремого балансу КБ, оскільки кожний з них складається на окрему дату, яка відповідає даті балансу.

Таблиця 1.1

Система показників для коефіцієнтного аналізу активів і пасивів КБ[7, с. 460].

Назва коефіцієнта	Обчислення коефіцієнта	Характеристика коефіцієнта
1	2	3
Коефіцієнт ліквідних активів	Доданням міжбанківських активів до готівки та прирівняних до неї коштів мінус міжбанківські пасиви та позички від НБУ або відсоток до загальних (або робочих) активів	Виміряє ліквідність балансу банку
Коефіцієнт співвідношення позик та депозитів	Відношення суми всіх активів із нормальним ризиком (дисконти, позики та авізо) до основних депозитів (включаючи депозити до запитання, термінові та ощадні депозити, за винятком короткострокових та довгострокових запозичень грошового ринку); обсяг позик, зменшується на суму сформованого резерву під збитки за позиками	Характеризує здатність банку залучати депозити для підтримки своїх кредитних операцій та його можливість давати в кредит ці депозити
Коефіцієнт достатності капіталу	Співвідношення капіталу до загальних активів, зважених на ризик; при цьому і капітал, і активи мають бути повністю очищені від відповідних резервів під збитки за позиками та нематеріальних активів	Показує межу захисту кредиторів та вкладників банку від непередбачених збитків, яких може зазнати банк у процесі своєї діяльності
Коефіцієнт співвідношення дохідних активів до загальних активів	Співвідношення дохідних активів, які складаються з відсоткових депозитів, розміщених цінних паперів, позик, авізо та інших, до загальних активів	Показує, наскільки продуктивно банк використовує свої активи, але не вимірює ефективність їхнього використання
Співвідношення резервів під збитки за позиками та загальних позик	Співвідношення резервів під збитки за позиками до загальних позик	Характеризує якість банківського портфеля позик та покриття безнадійних боргів

Отже в процесі пасивних операцій банків формується їх ресурсна база.

На сьогоднішній день відомо дуже велику кількість різних класифікацій банківських ресурсів, побудованих на основі відповідних критеріїв, однак всі вони мають деякі умовності. Однією з найбільш поширених є класифікація ресурсів комерційного банку відповідно до джерел формування. Згідно з даною класифікацією кошти комерційного банку поділяються на власні, запозичені та

залучені(див. табл. 1.2.), а пасивні операції - на операції по формуванню власного капіталу банку, депозитні операції, та операції по залученню коштів комерційним банком [8, с. 103].

Таблиця 1.2.

Класифікація банківських ресурсів [8, с. 104]

Банківські ресурси	Власні кошти(капітал банку)	Статутний капітал
		Резервний фонд та інші фонди банків
		Нерозподілений прибуток/збиток
		Субординований борг
		Інші власні кошти
	Залучені кошти	Рахунки інших банків
		Цінні папери власного боргу
		Кошти небанківських фінансових установ
		Кошти іноземних фондів
		Інші залучені кошти
		Депозити і вклади фізичних осіб
		Депозити юридичних осіб
	Запозичені кошти	Кредити НБУ
		Кредити інших банків
		Емісія боргових зобов'язань Інші запозичені кошти

Ресурси кожного комерційного банку мають конкретну структуру, тобто співвідношення між власними, залученими та запозиченими коштами. Ця структура складається насамперед під впливом конкретних чинників: універсалізації чи спеціалізації банку, позицій на грошово-кредитному ринку, обсягу продуктів і послуг, які пропонуються клієнтам, його кредитної тактики і стратегії. Під впливом загальних змін у економіці і регулюванні банківської діяльності, зрушень у макро- й мікроекономічній динаміці, можливості формування ресурсної бази комерційного банку залишаються нестабільними і динамічними. Зважаючи на це, актуальним для комерційного банку є моделювання шляхів і джерел ресурсного забезпечення його діяльності [18, с. 27].

Слід підтримувати таку структуру пасивів, яка б забезпечувала певне співвідношення власного та позикового капіталу, що дає змогу підтримати ефективність банківської діяльності.

Одна з найважливіших особливостей структури пасивів банків, у порівнянні з не фінансовими підприємствами, - низька частка власних ресурсів: зазвичай від 8 до 10%, в той час як на не фінансових підприємствах вона в середньому становить від 40 до 50% [18, с. 30].

Проте незважаючи на низьку питому вагу власних коштів, вони відіграють дуже важливу роль у діяльності банку. Крім того особливістю банківського бізнесу є те, що тут використовується значна частка позичених і залучених ресурсів, які часто становлять понад 92 % обороту. Наочно це можна побачити на Рис.1.2.

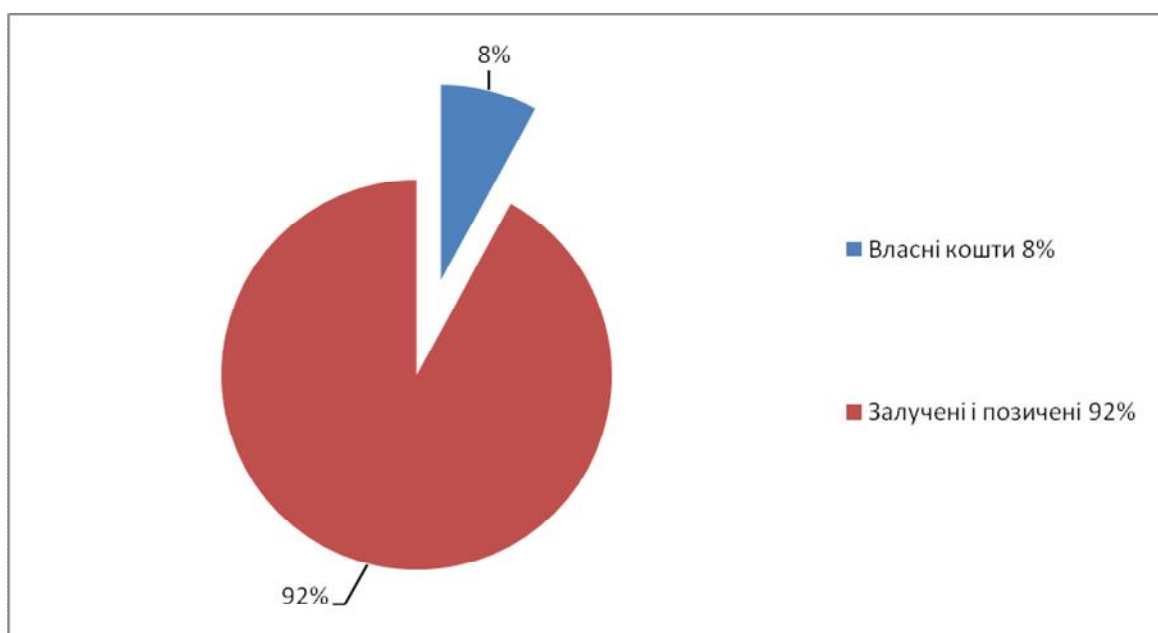

Рис.1.2. Склад загальних коштів комерційного банку[18, с. 31].

Аналіз структури пасивних операцій банку може бути якісним і кількісним і включає аналіз структури власних коштів і аналіз структури залучених та запозичених коштів[7, с. 580].

Якісний аналіз структури власних коштів комерційного банку дозволяє виділити джерела їх формування. Аналіз власних коштів має важливе значення, бо вони служать забезпеченням зобов'язань банку. Власні кошти банків складаються із фондів: статутного, резервного, страхового, інших фондів та

нерозподіленого прибутку. Окрім власних банк широко використовує залучені кошти, за рахунок яких формується більша частина активів.

Аналіз власних і залучених ресурсів починаються з оцінки їх структури в цілому і по кожній групі. При цьому необхідно слідкувати, як складається співвідношення між власними та залученими ресурсами і темпами їх росту. Наступним етапом аналізу є оцінка стану власних коштів банку та їх складових частин.

Отже банківським установам необхідно розробляти певну модель ресурсного забезпечення, яка спрямована на оптимізацію структури та динаміки пасивів. Цього можна досягти, узгодивши між собою структуру активів та пасивів банку[19].

Необхідно зазначити, що для комерційного банку важливими показниками є платоспроможності, ліквідності і фінансової стійкості, які забезпечують за допомогою пасивних операцій. Від рівня цих показників банку іноді залежить фінансове становище багатьох його клієнтів, які на банківських рахунках тримають свої обігові кошти, а банк використовує їх як кредитні ресурси.

Ліквідність банку — це його здатність виконувати свої зобов'язання по строках і сумах. Ліквідність забезпечується певною структурою пасивних і активних операцій [1, с. 242].

Платоспроможність банку розуміють як достатність його власного капіталу для покриття можливих збитків, пов'язаних з ризиком проведення активних операцій. Мінімально допустимий рівень платоспроможності комерційних банків, нижче якого у своїй діяльності вони не повинні опускатися, нормується Національним банком України. Рівень платоспроможності українських банків характеризують нормативи адекватності регулятивного та основного капіталу, їх виконання для комерційного банку є обов'язковим [1, с. 338].

Необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості банку є нарощення найбільш стабільної частини власних коштів – статутного фонду та резервного капіталу.

Отже сутність пасивних операцій полягає в залученні різноманітних видів вкладів у межах депозитних і ощадних операцій, отриманих кредитів від інших банків, емісії різноманітних цінних паперів, а також у проведенні інших операцій, унаслідок яких збільшуються грошові кошти в пасиві балансу комерційного банку.

Існує чотири види пасивних операцій комерційних банків:

- 1) первинна емісія цінних паперів комерційного банку.
- 2) відрахування від прибутку банку на формування або збільшення фондів.
- 3) отримання кредитів від інших юридичних осіб.
- 4) депозитні операції [8, с. 81].

1.2 Економічна характеристика складових банківських пасивів та їх класифікація.

Пасиви комерційних банків — це ресурси, за рахунок яких здійснюються кредитні, інвестиційні та інші активні операції. До складових банківських пасивів відносять: власні, залучені і позичені кошти [1, с. 254].

Власні ресурси, не рідко ще називають банківським капіталом. До них належать статутний, резервний та інші фонди, які створюються для забезпечення фінансової сталості, комерційної і господарської діяльності банку, а також нерозподілений прибуток поточного і минулого років. Власний капітал комерційного банку виконує в основному захисну функцію - страхування інтересів вкладників і кредиторів, а також покриття поточних збитків від банківської діяльності. А такі функції як забезпечення оперативної діяльності та регулююча на нашу думку, для власного капіталу є другорядними, і їх забезпечують головним чином залучені і позичені кошти[21, с. 17].

Власний капітал комерційного банку поділяється на основний і додатковий. До основного капіталу прийнято відносити статутний і резервний фонди, а також нерозподілений прибуток минулих років. Додатковий капітал складається із загальних резервів за активними операціями і поточних прибутків. Основним елементом основного власного капіталу банку можна вважати статутний фонд[8, с. 85].

Формування статутного фонду відбувається з врахуванням форми організації банку. Тобто, якщо комерційний банк утворюється у формі акціонерного товариства (АТ) відкритого типу, то статутний фонд формується шляхом відкритої передплати на акції, а якщо у формі АТ закритого типу — через перерозподіл усіх акцій серед засновників банку згідно з розміром їх частки у статутному фонді [8, с. 89]. При утворенні банку як товариства з обмеженою відповідальністю статутний фонд поділяється на частки, розмір яких фіксується в засновницьких документах, а учасники банку несуть відповідальність за його зобов'язаннями у межах своєї частки. Статутний фонд комерційного банку у формі АТ створюється шляхом випуску та продажу двох видів іменних акцій —

звичайних і привілейованих [8, с. 89]. Власники звичайних акцій беруть участь в управлінні банку і поділяють з ним усі його прибутки, збитки та ризики. Якщо комерційний банк не має прибутку, власники звичайних акцій не отримують дивідендів, їм нічого не гарантується у випадку ліквідації банку.

Власники звичайних акцій вкладають свій капітал на весь час функціонування комерційного банку. Вони, як правило, не можуть продати їх назад банку-емітенту. У виняткових випадках, якщо збори акціонерів приймуть рішення про скорочення числа учасників банку, частка простих акцій може бути викуплена банком-емітентом [9, с. 245]. Привілейовані акції дають право їх власникам на отримання фіксованого розміру дивідендів, який не залежить від отриманого банком прибутку. Власники привілейованих акцій у випадку ліквідації комерційного банку та розподілу його майна мають переваги порівняно з власниками звичайних акцій, їм повертається вартість цих акцій. Однак при ліквідації комерційного банку власникам привілейованих акцій повертається їх вартість після того, як будуть задоволені грошові вимоги кредиторів банку [21, с. 20].

З розвитком операцій комерційних банків, а також необхідністю задоволення вимог НБУ щодо мінімального розміру статутного фонду у комерційного банку виникає проблема в збільшенні розміру цього фонду. Це відбувається шляхом проведення додаткової емісії акцій. Як правило, банк прагне при додаткових емісіях випускати в першу чергу привілейовані акції, з тим щоб запобігти розширенню кола власників звичайних акцій та ускладненню процесу управління банком [8, с. 90].

Перший випуск акцій банку повинен повністю складатися із звичайних акцій. Реєстрація та продаж банком-емітентом першого випуску акцій звільняється від оподаткування податком на операції з цінними паперами.

Усі випуски цінних паперів банками типу відкритого АТ незалежно від розміру випуску та кількості інвесторів підлягають державній реєстрації у Міністерстві фінансів України. Мета цієї процедури — підвищити відповідальність банків-емітентів перед покупцями цінних паперів та знизити

ризика, пов'язані з фінансовими зловживаннями та махінаціями [39]. Щоб отримати право додаткової емісії акцій, банк не повинен бути збитковим і не мати прострочені борги перед бюджетом та кредиторами.

Для реєстрації випуску акцій банк-емітент складає «проспект» емісії, який готується засновниками банку (при першій емісії) та Правлінням банку (при наступних емісіях). У «проспекті» емісії повідомляється про банк, його фінансове становище, вміщуються відомості про майбутній випуск цінних паперів. «Проспект» емісії повинен бути завірений незалежною аудиторською фірмою [8, с. 90].

Резервний фонд комерційного банку призначений для покриття можливих збитків від банківської діяльності, а також для сплати дивідендів за привілейованими акціями, коли для цього недостатньо прибутку. Наявність коштів у резервному фонді забезпечує стійкість комерційного банку, зменшує вірогідність його банкрутства .

Резервний фонд комерційного банку створюється у порядку, визначеному зборами акціонерів, а його розмір встановлюється, як правило, на рівні 50 % від розміру статутного фонду. Він формується за рахунок відрахувань з прибутку, які щорічно повинні дорівнювати не менше 5 % від суми отриманого прибутку[39].

Крім резервного фонду в комерційних банках створюються спеціальні фонди, призначені для покриття збитків від активних операцій та для виробничого і соціального розвитку банку, їх формування здійснюється за рахунок прибутку [39].

Прибуток є ресурсом внутрішнього походження. Він існує у вигляді залишку прибутку після сплати податків та відрахування до фондів банку. За його рахунок сплачуються дивіденди акціонерам. Якщо після сплати дивідендів за ставкою, встановленою зборами акціонерів, виникне залишок прибутку, то ця сума може бути спрямована на поповнення статутного фонду банку. Така операція (поповнення статутного фонду) може бути здійснена і без сплати дивідендів акціонерам, але також за рішенням, що приймається загальними зборами акціонерів.

Більша частина ресурсів комерційного банку формується за рахунок залучених та запозичених коштів, а не власних. Структура залучених та запозичених коштів можна розглянути на рисунку 1.3., який надає Майкл Капур.

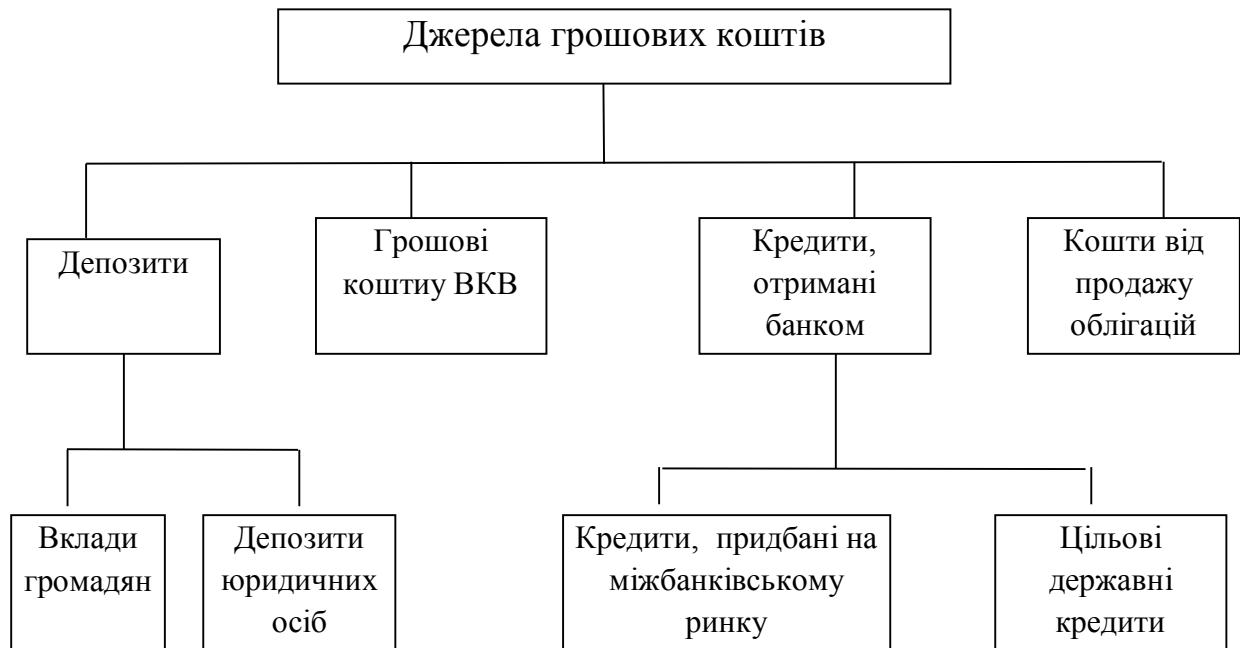

Рис. 1.3. Структура залучених та запозичених коштів [46]

Залучені кошти банку — це сукупність коштів на поточних, депозитних та інших рахунках банківських клієнтів (юридичних та фізичних осіб), на рахунках громадських організацій, різноманітних суспільних фондів, які розміщуються в активі з метою отримання прибутку чи забезпечення ліквідності банку. Основну суму залучених коштів становлять тимчасово вільні грошові капітали, що виникають на основі кругообігу промислового і торгового капіталу, грошові накопичення держави, особисті грошові накопичення населення [1, с. 158].

Залучені кошти формують переважну частину ресурсів, які використовуються для виконання активних операцій банків. Як основний елемент грошової маси залучені кошти банків відіграють важливу роль в економіці, тому вони є об'єктом державного регулювання, яке здійснюється у формах обмеження виплачуваної винагороди (відсотків), встановлення норм обов'язкового резервування і деяких нормативів регулювання банківської діяльності

(платоспроможності, ліквідності тощо). Залучені кошти банків поділяються на депозитні й недепозитні.

Банки залучають вільні грошові кошти шляхом виконання депозитних операцій, у процесі яких використовуються різні види банківських рахунків. Депозити бувають до запитання і строкові. Депозити до запитання розміщуються у банку на поточному рахунку клієнта. Вони використовуються власниками для здійснення поточних розрахунків з їх господарськими партнерами. За вимогою клієнта кошти з його поточного рахунка у будь-який час можуть вилучатися шляхом видачі готівки, виконання платіжного доручення, оплати чеків або векселів [8, с. 104].

Вклади до запитання є нестабільними, що обмежує можливість їх використання банком для позикових та інвестиційних операцій. В умовах відсутності (як правило) плати за депозити до запитання банки намагаються залучити клієнтів і стимулювати приріст поточних внесків за рахунок надання їм додаткових послуг та підвищення якості обслуговування. Це, зокрема, кредитування з поточного рахунка, пільги вкладникам в одержанні кредиту, використання зручних для клієнта форм розрахунків, застосування кредитних карток, чеків, розрахунково-консультативне обслуговування тощо. До вкладів до запитання належать також кредитові залишки за контокорентним рахунком або поточним рахунком з овердрафтом [8, с. 106].

Для покриття операційних витрат, пов'язаних з веденням поточних рахунків, банк стягує з клієнта комісійну винагороду. Комісія може утримуватися завдяки депозитному відсотку. Деякі банки не стягують комісії за ведення поточних рахунків за умови зберігання на них стабільного залишку, не нижчого від встановленого рівня [8, с. 105].

Строкові депозити (вклади) — це кошти, розміщені у банку на певний строк не менше від одного місяця і можуть бути знятими після закінчення цього терміну або після попереднього повідомлення банку. Вилучення строкових вкладів відбувається шляхом переказування грошей на розрахунковий (поточний) рахунок або готівкою з каси банку. Строкові вклади є для банків кращим видом

депозитів, оскільки вони стабільні і зручні в банківському плануванні. За ними сплачується високий депозитний відсоток, рівень якого диференціюється залежно від терміну, виду внеску, періоду повідомлення про вилучення, загальної динаміки ставок грошового ринку та інших умов. Строкові вклади є джерелом одержання прибутків їх власниками, вони оформляються угодою між вкладником і банком. Строкові вклади не використовуються для здійснення поточних платежів. Якщо вкладник бажає змінити суму внеску — зменшити або збільшити, то він може розірвати депозитну угоду і переоформити свій строковий вклад на нових умовах. При достроковому вилученні коштів з такого депозиту власник, як правило, позбавляється передбачених угодою відсотків. У цьому випадку відсотки знижуються до рівня, передбаченого закладами до запитання [19].

Однією з форм строкових вкладів є сертифікати. Сертифікати бувають депозитні та ощадні. Депозитні сертифікати надаються юридичним, а ощадні — фізичним особам.

Сертифікат — це цінний папір, що може використовуватися його власником як платіжний засіб і мати обіг на фондовому ринку. Сертифікати мають суттєву перевагу над строковимикладами, оформленими депозитними договорами. Завдяки вторинному ринку цінних паперів сертифікат (крім іменного) може бути достроково проданий власником іншій особі (з одержанням певного прибутку) за час зберігання і без зміни при цьому обсягу ресурсів банку, тоді як дострокове вилучення власником строкового вкладу означає для нього втрату прибутку, а для банку — втрату частини ресурсів [1, с. 259].

Комерційні банки можуть залучати вільні кошти юридичних і фізичних осіб за допомогою банківського векселя. Банківський вексель має депозитну природу, і цим він схожий на сертифікат. Проте, на відміну від сертифіката банківський вексель може бути використаний його власником як платіжний засіб за товари і послуги, причому новий власник векселя може передавати його третій особі шляхом індосаменту. Щоб придбати банківський вексель, покупець має перерахувати гроші на рахунок банку-продавця, після чого останній виписує банківський вексель на ім'я покупця і зазначає дату зарахування грошей.

Погашення банківських векселів відбувається шляхом їх викупу після закінчення терміну обертання або ж дострокового викупу. У банківських векселях вказується величина прибутку у вигляді відсотка до номіналу, що одержує власник векселя. Це означає, що продаються векселі за номіналом, а купуються банком за ціною продажу [62, с. 629].

Недепозитні залучені (позичені) кошти банку — це позики на грошовому ринку, які залучаються у формі міжбанківських кредитів і кредитів центрального банку (НБУ), операцій з цінними паперами на вторинному фондовому ринку, а також позик на ринку євродоларів (єврооблігацій). Ці кошти мають суттєве значення для підтримки поточної банківської ліквідності і тому активно використовуються комерційними банками України.

Кошти, отримані комерційним банком за допомогою облігацій, не можуть вважатися власним капіталом, тому що облігації випускаються на певний строк, після закінчення якого ці кошти повертаються інвесторам. Вони свідчать про надання власниками облігацій зазначених коштів у розпорядження емітента у формі довгострокової позики [63, с. 19].

Якщо комерційний банк і надалі хоче утримувати у своєму обороті кошти, залучені за допомогою облігацій, він вдається до рефінансування попередніх випусків. Це здійснюється шляхом викупу раніше випущених облігацій за рахунок коштів, отриманих від випуску нових незабезпечених боргових зобов'язань. Облігації, якщо це передбачено умовами емісії, можуть бути конвертовані в прості акції. Тоді залучені з їх допомогою кошти переходять у власний капітал комерційного банку. Конвертованість облігацій дає змогу підвищити їх привабливість у колі покупців, оскільки останні можуть придбати акції банку в найбільш вигідний момент. Власники облігацій ризикують менше ніж власники акцій, бо у разі банкрутства комерційного банку кредиторам кошти повертаються раніше, ніж звичайним акціонерам. Необхідно відрізнити кошти, мобілізовані комерційним банком за допомогою облігацій від внесків і депозитів. Якщо перші називаються в банківській практиці позиковими, або позиченими, то

другі — залученими. При випуску облігацій банк відіграє активну роль, ініціатива випуску належить йому, тоді як при залученні внесків роль банку пасивна.

Комерційний банк може випускати облігації для залучення позикових коштів лише за умови повної реалізації усіх випущених ним акцій. Реалізація облігацій може відбуватися або на основі їх продажу за угодами з покупцями, або шляхом обміну на раніше випущені облігації та цінні папери. Погашаються облігаційні позики комерційними банками після закінчення терміну обігу облігацій за їх номінальною вартістю. Банківські облігації в Україні не набули розвитку. Причинами такого становища є їх незабезпеченість, нездатність нових банків довести статутні капітали до розмірів мінімальних вимог НБУ, фінансові труднощі, що виникли в більшості банків останнім часом, а також фактична відсутність вторинного ринку цінних паперів [63, с. 20].

У сучасних умовах економічного розвитку країни, коли залучення строкових депозитів ускладнюється внаслідок дефіциту власних оборотних коштів підприємств та високих темпів інфляції, зростає значення міжбанківських кредитів під час формування ресурсної бази банків. Основною перевагою цього виду ресурсів є висока мобільність цих коштів, головним недоліком — їх відносно висока вартість.

Усе це обумовлює необхідність розроблення методики аналізу цих операцій, яка дала б змогу ефективніше управляти пасивними та активними операціями з міжбанківського кредитування [65, с. 235].

Міжбанківський ринок — частина ринку позикових капіталів, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучаються та розміщуються банками між собою.

На міжбанківському ринку банки задовольняють свої потреби в ресурсах за допомогою позичок:

- 1) в інших комерційних банках;
- 2) у центральному банку [71, с. 93].

Кредитними ресурсами торгують фінансово стійкі комерційні банки, в яких завжди є надлишок ресурсів. Ці банки для одержання прибутку прагнуть

розмістити вільні ресурси в інших банках. Крім фінансової вигоди, банкі-кредитори одержують можливість установалення ділових партнерських стосунків.

Розрізняють міжбанківські активні та пасивні кредитні операції: ринок міжбанківських депозитів та ринок міжбанківських кредитів [58, с. 152].

Досить активно використовуються міжбанківські кредити терміном на один день, мета яких полягає у підтримці поточної ліквідності банку або збільшенні ресурсної бази [34, с. 65].

Крім того НБУ застосовує механізм рефінансування комерційних банків через операції «репо», надання кредитів під заставу конверсійних облігацій внутрішньої державної позики (КОВДП) та стабілізаційних кредитів.

Комерційні банки, які беруть участь у процесі конверсії ОВДП в КОВДП, можуть звертатися до НБУ для підкріплення своєї поточної ліквідності за рефінансуванням під забезпечення КОВДП. Це рефінансування здійснюється в розмірах до 50 % обсягу заміненних ОВДП. Строк кредитування - до 60 днів, відсоткова ставка - на рівні прибутковості КОВДП.

Операції «репо» - це операції з цінними паперами, які складаються з двох частин. Для їх здійснення укладається єдина генеральна угода між учасниками ринку (НБУ і комерційними банками) про продаж-купівлю державних цінних паперів на певний строк із зобов'язанням зворотного продажу-купівлі у визначений термін або на вимогу однієї із сторін за заздалегідь обумовленою ціною [8, с. 118].

Використання НБУ державних цінних паперів для операцій «репо» здійснюється через «пряме «репо» - купівлю у комерційного банку державних цінних паперів та «зворотне «репо» - обов'язковий продаж державних цінних паперів. У ситуації, коли в межах визначених основних монетарних параметрів існує потреба підвищення ліквідності комерційних банків, НБУ здійснює операції «прямого «репо» і на підставі генеральної угоди купує у комерційного банку державні цінні папери на відповідний період з обов'язковою умовою зворотного їх викупу цим комерційним банком у встановлений строк. У разі накопичення надлишкової ліквідності в банківській системі, зростання грошової маси значно

вищими темпами, ніж передбачалося, НБУ може продати комерційним банкам через механізм «зворотного «репо» державні цінні папери (які є в його портфелі) на певний період за умови викупу їх у комерційного банку на встановлений термін.

Національний банк може здійснювати операції «репо» купівлі-продажу державних цінних паперів як через безпосередню домовленість із комерційними банками, так і проведенням тендера заявок комерційних банків на участь в операціях «репо» (у разі проведення тендера). Національний банк через свої регіональні управління не пізніше як за тиждень надсилає повідомлення про проведення такого тендера з зазначенням терміну операцій «репо» та умов його проведення [8, с. 120].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, в процесі дослідження сутності і значення пасивних операцій, а також економічної характеристики їх складових, можна зробити такі висновки.

Банки відіграють основну роль в утворенні оптимального середовища для мобілізації й вільного перепливу капіталів, нагромадженню коштів для структурної перебудови економіки, розвитку підприємництва.

Діяльність комерційних банків полягає в залученні грошових коштів і наданні їх в позику або інвестування але вищим процентним ставкам. Вони виступають посередниками між тими, хто має в своєму розпорядженні тимчасово вільні грошові кошти, і тими, хто їх потребує. Метою і рушійним мотивом здійснення такого посередництва є отримання банківського прибутку.

Операції, за допомогою яких комерційні банки формують свої ресурси, називаються пасивними. Суть пасивних операцій полягає в залученні різних видів вкладів в рамках депозитних та ощадних операцій, отриманні кредитів від інших банків, емісії різноманітних цінних паперів, а також здійсненні інших операцій, в результаті яких збільшуються грошові засоби в пасиві балансу комерційного банку. Акумулюючи грошові накопичення, доходи і заощадження юридичних і фізичних осіб, банки перетворюють їх на позиковий капітал, тобто грошовий капітал, що надається в позику власниками на умовах поворотності за платності у вигляді відсотку. Тому банківські ресурси називають банківським капіталом.

Пасивні операції банку можна розділити на три великі групи :

- 1) операції з формування власного капіталу комерційними банками.
- 2) депозитні операції комерційних банків.
- 3) операції з запозичення коштів комерційними банками.

У результаті операцій з формування банківських ресурсів створюються: статутний капітал, резервний капітал; страхові фонди; фонди економічного стимулювання; інші фонди спеціального призначення; формування і розподіл прибутку.

Нарешті, до ресурсів комерційних банків відносять інші грошові засоби, які утворюються в результаті проведення ними інших видів пасивних операцій.

Проблема яка може виникнути при здійсненні пасивних операцій комерційним банком має дві взаємодоповнюючі сторони: кількісну та якісну. Кількісна сторона полягає у всезростаючому розвитку пасивних операцій банків із метою залучення якомога найбільшої кількості ресурсів. Для цього використовуються усі можливі заходи, що стимулюють залучення вкладів і забезпечують їх збереження. Основними напрямками даної діяльності є:

- розвиток нових видів вкладів, які б відповідали зростаючим потребам клієнтів;
- стимулювання залучення ресурсів через збільшення та диференціацію процентної ставки;
- удосконалення порядку та методів виплати відсотків;
- розвиток спектра додаткових послуг вкладникам; використання різних видів ЦП для залучення ресурсів;
- підвищення якості обслуговування клієнтів.

Якісна сторона управління власними банківськими ресурсами тісно пов'язана з розробкою напрямів їх розміщення, що дозволяє найбільш ефективно їх використовувати. Якісне управління можливе лише при здійсненні комерційними банками тісного взаємозв'язку пасивних операцій з активами.

Кожен із даних методів взаємодоповнює один одного, тому банки у своїй практиці застосовують їх не окремо, а спільно.

Пасивні операції на мікро рівні уособлюють діяльність пов'язану з залученням грошових коштів вкладників та інших кредиторів, визначення величини та відповідної структури джерел ресурсів у тісному взаємозв'язку з їх розміщенням. Основним завданням при здійсненні розпорядженні і використанні даних коштів повинно стати найбільш ефективно їх використання, що реалізується через здійснення банками збалансованої пасивної та активної політики.

РОЗДІЛ 2. ДІЮЧА ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ.

2.1. Аналіз формування власного капіталу комерційними банками України.

Вдосконалення банківської системи, на сьогодні актуальне завдання для банківських установ. Необхідно створити таку банківську систему, яка би сприяла розвитку країни, була самодостатньою і стійкою, здатною без загрози національним інтересам інтегруватися у світовий економічний простір.

Успішність виконання цього завдання залежить передусім від забезпеченості кожного банку зокрема та банківської системи загалом власним капіталом, який є одним з найважливіших показників банківської діяльності, що забезпечує потрібний рівень капіталізації банків, характеризує їхню фінансову стійкість, ліквідність і здатність до подальшого розвитку [52, с. 73].

Банківський капітал — це основа основ діяльності будь-якого банку, оскільки процеси утворення капіталу й надання позик перебувають у тісному взаємозв'язку.

Розмір власного капіталу банками України визначається практично самостійно, але з урахуванням таких чинників:

- 1) вимоги НБУ відносно мінімального розміру статутного капіталу (120млн.грн.);
- 2) характер активних операцій. Наявність значного обсягу ризикованих операцій вимагає відносно більшого розміру власного капіталу;
- 3) специфіка клієнтури. За значної кількості невеликих вкладників власних засобів потрібно менше, ніж за наявності великих вкладників [50, с. 106].

Розуміння економічного змісту банківського капіталу, значення проблем, пов'язаних із його ефективним формуванням і доцільним використанням, надзвичайно важливе, особливо для українських комерційних банків. Оскільки низький рівень капіталізації посилює ризики в діяльності банків, зменшує їхню здатність до перерозподілу коштів у масштабах економіки.

Беручи до уваги зміни у банківській системі України в останній період функціонування необхідно відмітити те, що спостерігається тенденція до зменшення кількості банківських установ. Можна простежити зменшення даного показника з 189 банків на 01.01.2009 до 176 банків на 01.01.2013 [64].

Проте дане зменшення не можна назвати повністю негативним явищем, оскільки банківську систему залишають «слабші» банки, ті, які не володіють необхідними ресурсами, є менш стабільними і не користуються довірою у населення. Тобто в результаті природнього відбору на ринку залишаються великі і стабільні банки. При цьому є і негативна сторона, вона полягає в тому, що зменшення кількості банківських установ може призвести до надмірної концентрації капіталу та утворення монополії на ринку банківських продуктів, встановлення так званої диктатури з боку фінансово-кредитних установ, а це в свою чергу може призвести до відтоку клієнтів, збільшення тіньового сектору економіки, і в майбутньому — занепаду банківської системи країни загалом. Тому держава в особі Антимонопольного комітету та Національного банку України веде активну діяльність у цій сфері.

Аналізуючи процес формування власного капіталу комерційних банків, необхідно розглянути насамперед його структуру (Табл.2.1) .

Таблиця 2.1

Динаміка показників, що характеризують структуру власного капіталу українських банків на період з 2009 по 2013 роки [14].

Показники	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013
ВК банків, всього, млн. грн.	119263	115175	137725	155487	169320
Чисті активи, млн. грн.	926086	880302	942088	1 054280	1 127192
ВК банків, у% до активів	12,9	13,1	11,9	14,7	15,0
Статутний капітал банків	82454	119189	145857	171865	175 204
- у % до власного капіталу	69,1	103,5	106	110,5	103
Прибуток банків, млн. грн.	8860	-3845	-13026	-7708	4899
- у% до власного капіталу	7,4	-22,2	-9,5	-5,0	2,9

Як свідчать дані наведені в табл. 2.1., в останні роки найбільш важливими джерелами зростання власного капіталу є прибуток і фонди банку, які формуються з прибутку.

Із розглянутої структури видно, що головна складова власного капіталу банку – це його статутний капітал. За даними звітності комерційних банків за 2012р. в структурі банківського капіталу провідне місце належить статутному фонду. Незважаючи на те, що кількість банків зменшується його розмір зростає. Так у 2009 році його розмір становив 82454 тис. грн., а станом на 01.01.2013 р. він сягнув 174451 тис. грн. (рис.2.1.).

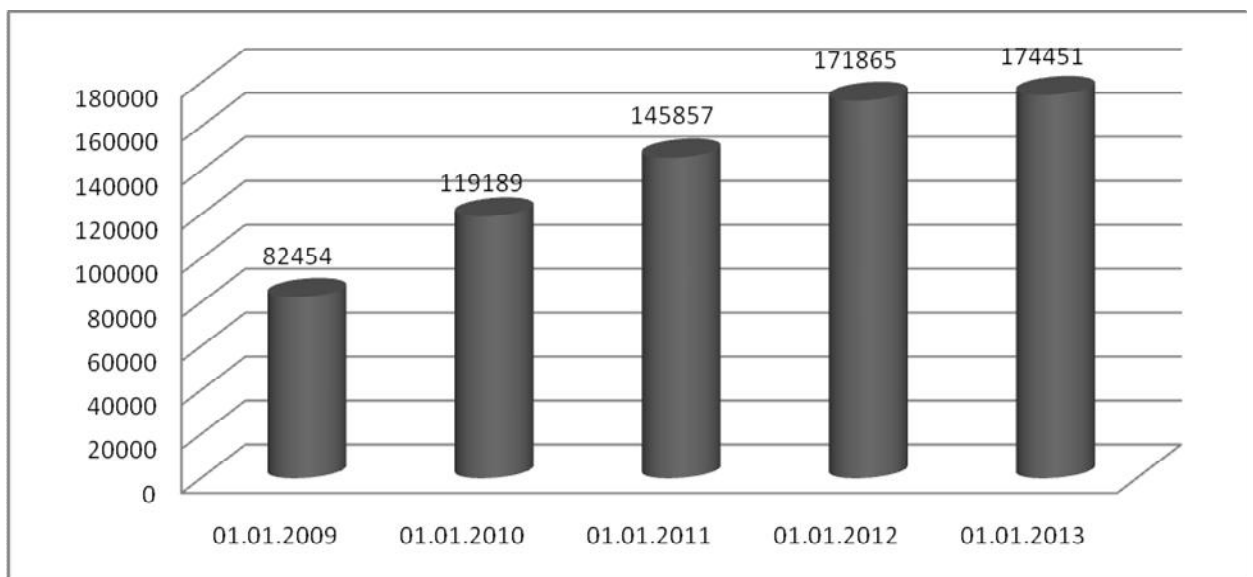

Рис. 2.1. Динаміка збільшення статутного капіталу банків України у період з 2009 по 2013 рр [5].

Попри збільшення розміру власного капіталу українських банків протягом 2012 року на 9,5%, його розмір продовжує бути меншим за статутний капітал, що пояснюється значними збитками банківської системи України у попередні роки. Детальніше динаміку власного та статутного капіталу показано на рисунку 2.2.

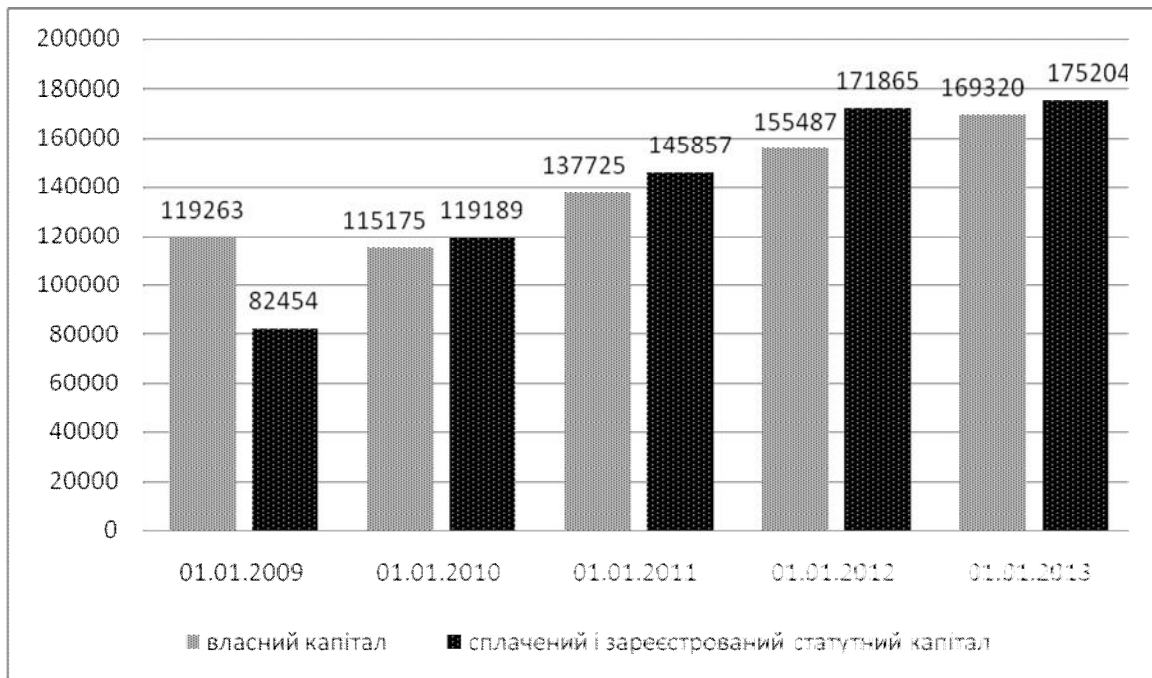

Рис. 2.2. Динаміка власного та статутного капіталу банківської системи України станом на 1.01.2013 р.,[5].

До того ж , окрім статутного капіталу до власних коштів відносять переоцінка цінних паперів та необоротних активів, емісійні різниці, капіталізовані дивіденди, результат минулих років, результат поточного року, інший капітал. Проте вони займають значно меншу частку в структурі власних коштів.(Рис.2.3.)

Проте можна зробити висновок про деякі труднощі банківських установ при нарощування капіталу особливо коли збільшення відбувається в основному за рахунок нерозподіленого прибутку, причиною цього можна визнати те, що темпи зростання власних ресурсів значно перевищували темпи зростання прибутків банківських установ України в останні роки.

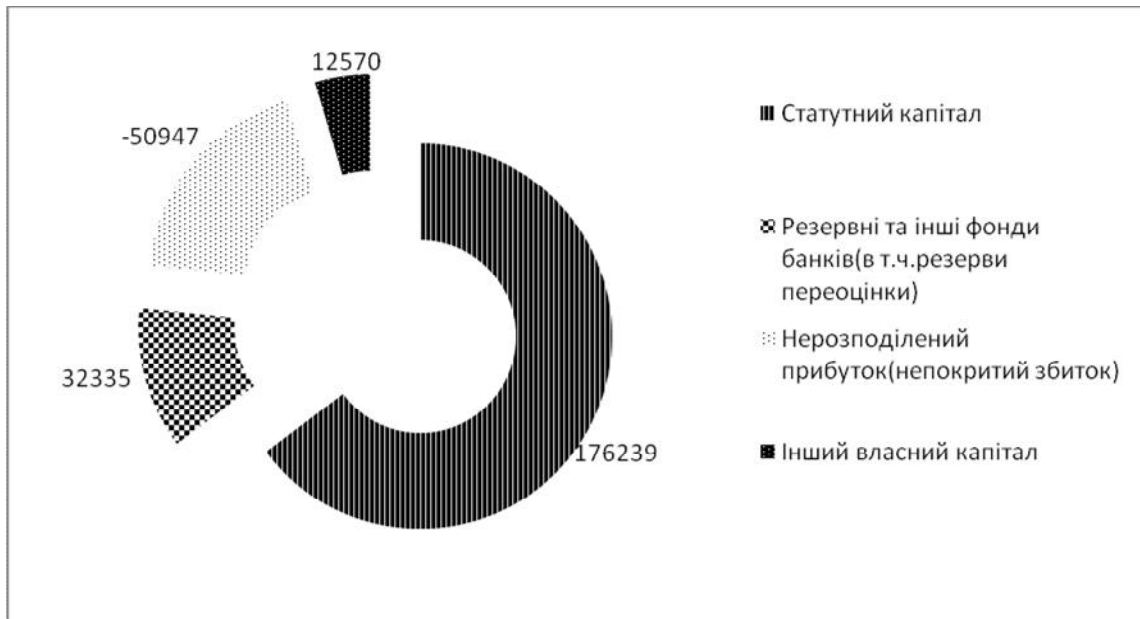

Рис.2.3. Структура власного капіталу вітчизняної банківської системи станом на 01.01.2013 р., [5].

Деталізацію окремих складових власного капіталу українських банків наведемо у табл. 2.2. Отже із таблиці видно, що нерозподілений прибуток(непокритий збиток) станом на 01.01.2013 р. становив -5095млрд.грн. Порівняно із значенням на початок 2012 року. Розмір непокритого збитку збільшився на 1,17%(0,6 млрд. грн.), а величина статутного капіталу станом на 01.01.2013 р. порівняно з розміром на 01.01.2012 збільшилась на 2,6% (4,37 млрд. грн.)

Таблиця. 2.2.

Сукупний капітал банківської системи (млн. грн.) [64].

Балансові показники	В цілому по банківській системі				
	01.01. 2012	01.04. 2012	01.07. 2012	01.10. 2012	01.01. 2013
Статутний капітал	171865	174374	180490	174289	176239
Резервні та інші фонди банку	25919	25003	25521	32121	32335
Нерозподілений прибуток	-51552	-50717	-53845	-52976	-50947
Інший власний капітал	9256	13577	11610	12376	12570
Усього власного капіталу	155487	162236	163776	165810	170196

Якщо ж аналізувати динаміку власного капіталу по групах банківських установ за IV квартал 2012 року, то можна зробити висновок, що протягом IVкварталу 2012 року 17 банків збільшили свій статутний капітал на загальну суму 2,125 млрд. грн (див. табл. 2.1.3.): з 1-ї групи – 2 банки на суму 644,5 млн. грн. (30% від загальної величини, збільшення статутного капіталу банками України), з 2-ї групи – 1 банк на 500,0 млн. грн. (23,5%), решта - 13 банків 4-ї групи на 980,1 млн. грн. (46,13%). Можна зауважити, що нарощення статутного капіталу перших 2-х груп здійснено з метою розширення масштабів діяльності. Банки 4-ї групи здебільшого нарощували статутний капітал з метою виконання законодавчо встановлених вимог щодо мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу.

Таблиця 2.3.

Банки які збільшили свій капітал протягом IVкварталу 2012 року (тис. грн..)

Назва банку	01.10.2011	01.01.2013	Зміна за IVквартал
	2		
I група			
Укрсоцбанк	1270000,00	1814515,17	544515,17
Банк Фінанси та Кредит	2000000,00	2100000,00	1000000,00
II група			
VAB Банк	1848619,13	2348619,13	500000,00
IV група			
БМ Банк	419907,85	579667,85	159760,00
ДІВІ Банк	365000,00	590000,00	225000,00
Банк Національні інвестиції	124500,00	161000,00	36500,00
Експобанк	304230,00	404231,21	100000,00
Таскомбанк	165000,00	220000,00	55000,00

Продовження табл.2.3.					
	Енергобанк	4	259183,3	359037,16	99873,84
0	СЕБКорпоративний банк	0	120000,0	250000,00	130000,0
1	«Львів»	4	227905,3	237905,54	10000,00
2	Агрокомбанк		93112,00	102453,50	9341,50
3	Акордбанк		89761,00	96400,00	9639,00
4	Меліор Банк	0	120000,0	190000,00	70000,00
5	«Конкорд»	0	108000,0	120000,00	12000,00
6	Укоопспілка		24626,32	72626,32	30000,00
7	Східно-промисл. Комерц. Банк		62544,00	95544,00	33000,00
Усього 2124629,90					

Пропонуємо провести детальний аналіз власного капіталу у розрізі груп банків за класифікацією НБУ (див. табл. 2.4.). Із таблиці видно, що зростання розмірів власного капіталу відбулось по всіх групах банків. Але при цьому лише серед банків 1-ї групи його розмір перевищував розмір статутного капіталу. А по решті груп спостерігалось зворотнє явище.

Таблиця 2.4.

Капітал банківської системи в розрізі груп банків (млн.. грн.) [5].

Балансові показники	Група 1		Група 2		Група 3		Група 4	
	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2012	01.01. 2013	01.0. 2012	01.0. 2013	01.0. 2012	01.01. 2013
Статутний капітал	99496	93832	40338	41965	10020	17284	22011	23259
Резервні та інші фонди банку(в т.ч. резерви переоцінки)	15892	23122	2817	3696	1976	1853	4233	3663
Нерозподілений прибуток(непокритий збиток)	-20744	-19234	-22974	-18954	-2228	-8553	-5607	-4177
Інший власний капітал	6146	6665	2970	4640	60	882	80	383
Усього власного капіталу	101385	104385	23151	31217	9828	11466	20717	23128

Крім того особливої актуальності проблемі управління власним капіталом банку, його створення і питанням його регулювання додає той факт, що чітко спостерігається тенденція відставання темпів приросту капіталу від темпів приросту активів (див. рис.)Такі диспропорції негативно впливають на рівень адекватності (надійності) банківського капіталу і як наслідок - зменшення показника достатності капіталу [21, с. 18].

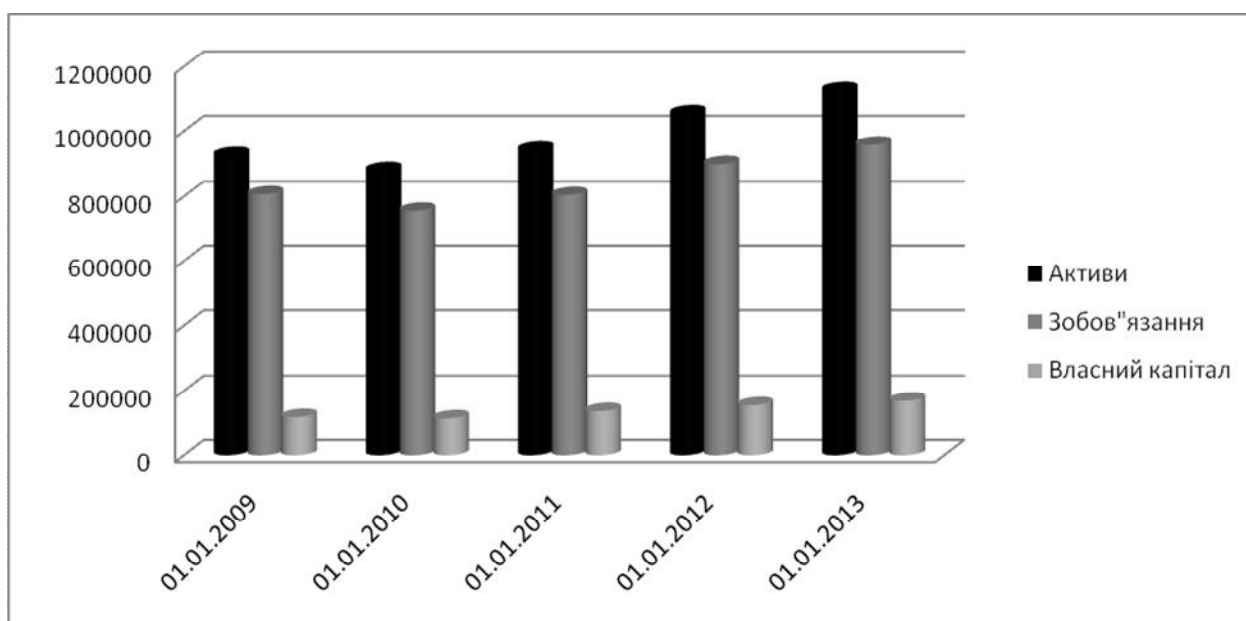

Рис.2.4. Динаміка власного капіталу, активів та зобов'язань банків України [5].

НБУ також здійснює регулятивну діяльність щодо достатності капіталу банків України за допомогою економічних нормативів яких повинні дотримуватися комерційні банки у своїй діяльності.

Вони включають норматив мінімального розміру регулятивного капіталу Н1, норматив адекватності регулятивного капіталу або норматив платоспроможності Н2, норматив адекватності основного капіталу Н3 та починаючи із 2011 року норматив Н3-1[8, с. 94].

Отже ще одним показником який необхідно визначити для якісної оцінки та аналізу власного капіталу є його достатність.

Визначення достатності капіталу банківської установи відіграє значну роль, і не лише для оцінки окремо взятого конкретного банку, а й для того щоб можна було визначити надійність усієї вітчизняної банківської системи. Національний банк України постійно повинен аналізувати достатність капіталу з метою прийняття адекватних рішень щодо запровадження структурних змін у банківській системі. Це може стосуватись як реорганізацій окремих банків, так і злиття банківських установ, а також розширення мережі нових філій [52, с. 73].

В Україні на сьогодні величина власного капіталу банків регулюється відповідними нормативними актами Національного банку України на основі положень Базельського комітету – встановлення мінімальних вимог до розмірів статутного та регулятивного капіталів (Н1), і в аспекті співвідношення капіталу та ризиків банку – нормативи адекватності регулятивного та співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (нормативи Н2 і Н3).

Починаючи з 2010 року Постановою Правління Національного банку України №273 було встановлено значення показника мінімальних вимог до статутного та регулятивного (Н1) на рівні 120 млн. грн. [39].

Показник адекватності регулятивного капіталу (Н2) для банківської системи України перевищує нормативне значення, і станом на 01.01.2013 становив 18,1%, (див. рис. 2.5.) що свідчить про достатню капіталізацію банків (для порівняння, станом на 01.01.2008 значення Н2 дорівнювало 13,9%).

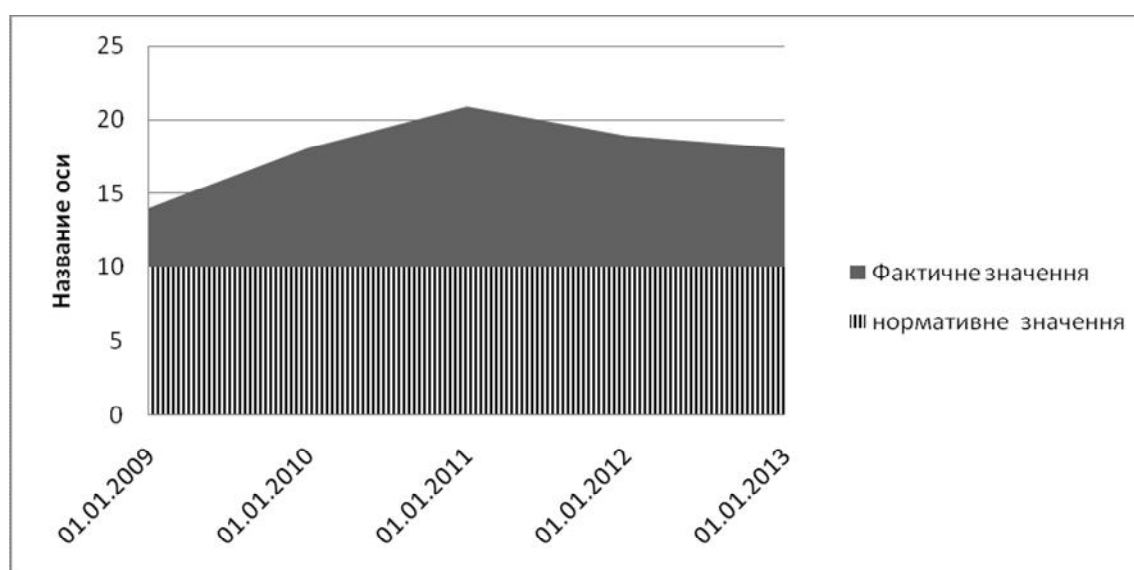

Рис.2.5. Динаміка нормативу адекватності регулятивного капіталу у період з 2009 по 2013 роки [5].

Норматив адекватності основного капіталу (Н3) встановлюється з метою визначення спроможності банку захистити інтереси вкладників, кредиторів та інвесторів від непередбачених збитків.

Спостерігаючи за динамікою цього показника можна говорити про його поступове зростання (рис. 2.6.).

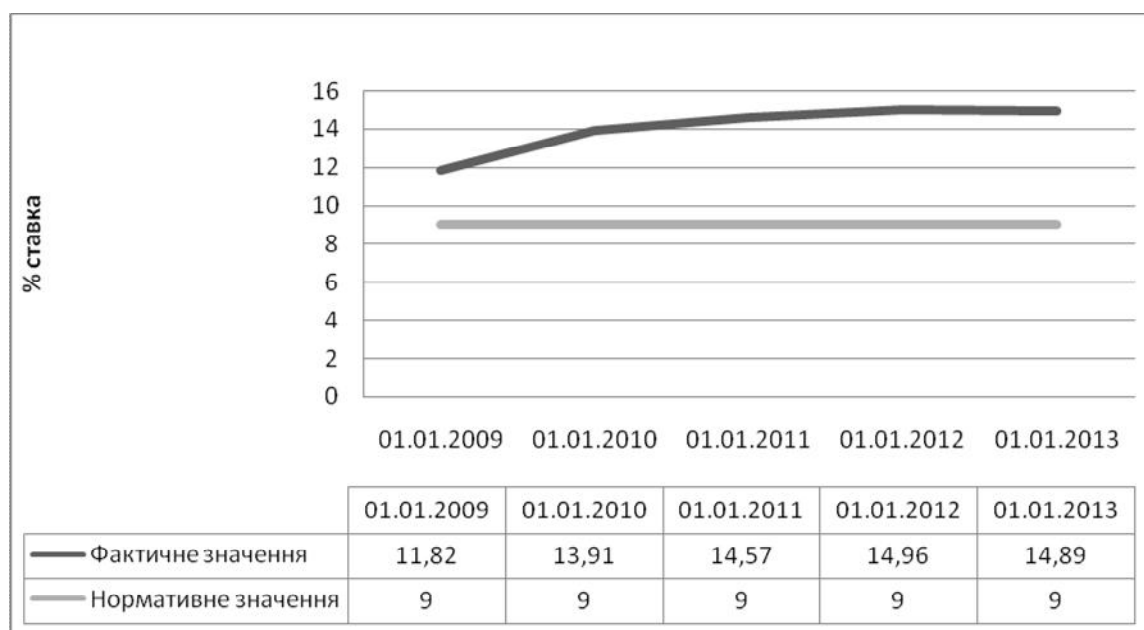

Рис. 2.6. Значення нормативу адекватності основного капіталу у період з 2009 по 2013 роки (%) [5;64].

В період з 2009 по 2013 рр. його значення зросло з 11,82 до 14,89 %.

Крім того у 2011 році НБУ вніс деякі зміни до вже існуючих нормативно-правових актів та запровадив норматив НЗ-1. Він визначає достатність власних коштів банку для виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами та розраховується як співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань банку []. Якщо взяти до уваги дані фінансової звітності на 01.03.2013 р, то норматив НЗ-1 становить 18,28% в загальному по всій банківській системі. що свідчить про належне забезпечення банківських установ власними коштами.

Отже, достатність власного капіталу, з огляду на врахування при її розрахунку майже всіх ризиків банківської діяльності, є інтегральним показником оцінки стану якісної капіталізації та фінансової стійкості банківських установ зокрема і системи банків загалом [17, с. 523].

Банкам України треба й далі накопичувати власний капітал. Для цього доцільно збільшувати акціонерний капітал, реалізовувати ефективну дивідендну політику, раціонально управляти власним капіталом. Збільшення лісного капіталу за рахунок прибутку є неможливим, оскільки банки мають збиткові результати своєї фінансової діяльності.

Вищенаведене дає підстави для висновків про те, що питання механізму формування власного капіталу належить до найскладніших та потребує вирішення.

2.2. Сучасний стан проведення депозитних операцій вітчизняними банками.

Забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним з пріоритетних напрямів, що визначають стратегічні шляхи розвитку як їхньої діяльності, так і економіки України загалом. Актуальним є те, що основу банківських ресурсів становлять залучені кошти, представлені депозитами, які займають вагомую частину залучених ресурсів комерційного банку та складають той ресурсний фундамент, завдяки якому банки розвиваються та процвітають [20, с 89].

Вміння ефективно управляти депозитними операціями та отримувати максимальний результат є вирішальним чинником стабільності функціонування банку.

Джерелами формування банківських депозитних ресурсів є тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб. Тобто це кошти на поточних та інших рахунках банківських клієнтів, кошти підприємств та організацій, залучені у формі депозитів, кошти населення залучені у формі вкладів.

Інструментами залучення депозитних ресурсів в банку є відкриття поточних та строкових рахунків для фізичних, юридичних осіб та банків [70].

Розвиток депозитного ринку в Україні залежить від процесів, які відбуваються на грошово-кредитному ринку та в економіці загалом. Депозитний ринок віддзеркалює загальний стан і тенденції грошово-кредитного ринку, вплив на нього інфляційних процесів та тенденцій до зростання грошових доходів населення [23, с. 96].

Для аналізу депозитного ринку України спочатку необхідно проаналізувати загальний стан зобов'язань банків України.

Отже сукупний обсяг зобов'язань українських банків станом на 01.01.2013р. складав 957,9 млрд. грн., що на 6,6% більше ніж на 01.01.2012 (898,8 млрд. грн.) Варто відзначити що, випереджаючі темпи зростання порівняно з зобов'язаннями показує обсяг залучених коштів від фізичних осіб (див. рис. 2.7.) Так їх розмір

протягом 2012 року збільшився на 18,88% до 356,88 млрд. грн. станом на 01.01.2013р.

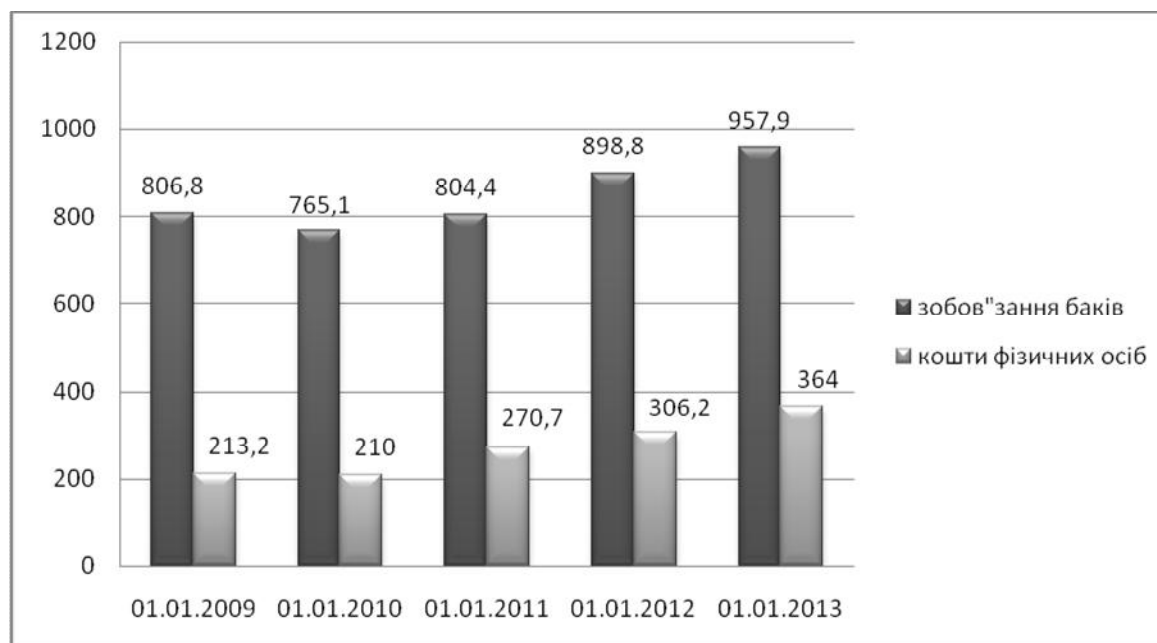

Рис.2.7. Динаміка зобов'язань банківської системи України[5].

Зростання обсягів залучених банками коштів від фізичних осіб поряд зі збільшенням частки строкових коштів в зобов'язаннях зумовлено високими відсотковими ставками по строкових коштах. З одного боку цей факт говорить про поступове відновлення довіри населення до банків, а з іншого – ресурс, залучений від фізичних осіб, є дорогим і, на фоні відсутності активного кредитування, скорочує чистий процентний дохід банків.

Досить важливим є розуміння структури депозитного портфелю банків України.

Пропонуємо здійснити огляд депозитного ринку за 2013 рік за секторами економіки (див.рис.2.8.). Всього, для порівняння серед резидентів та нерезидентів станом на 01.01.2012 р. банками залучено депозитів на суму 628,2млрд. грн., що на 13,6% більше ніж на початок 2012. У 2013 році більше половини депозитів припадає на домогосподарства (інші сектори економіки), їх частка складає 59,3%, що на 2,7 п. п. більше, ніж станом на 01.01.2012 р. (56,6%). Депозити залучені серед не фінансових корпорацій, становлять близько четвертої частини всіх

депозитів – 27,6% станом на 01.01.2013 р . На депозити залучені серед решти секторів економіки, припадає близько 13%.

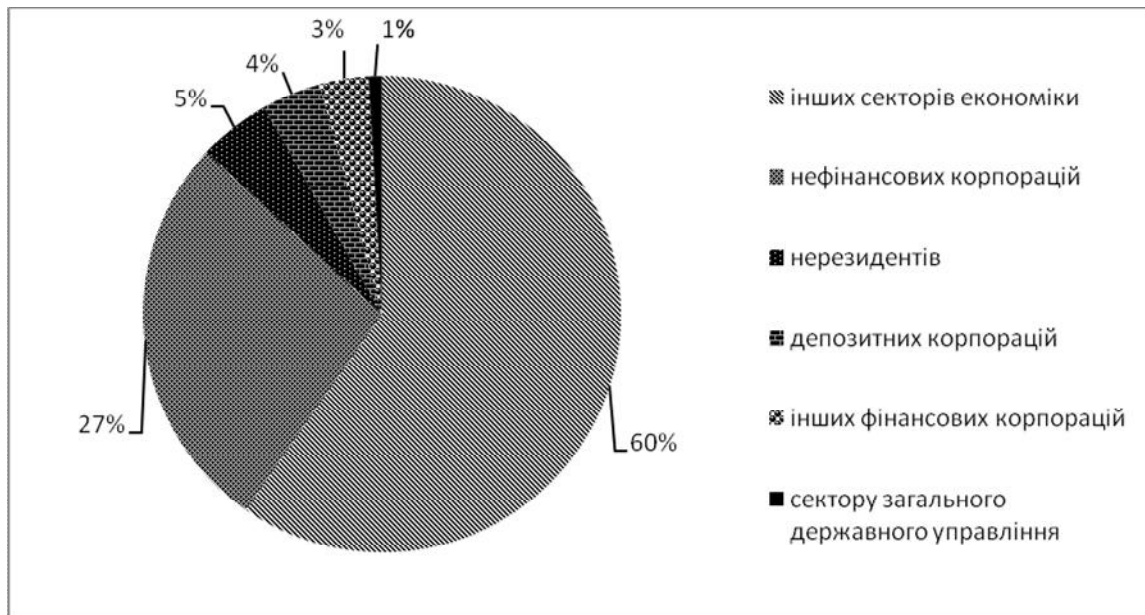

Рис.2.8. Структура залучених депозитів у розрізі секторів економіки [5; 76].

Для визначення основних тенденцій розвитку депозитного ринку України прослідкуємо динаміку обсягу депозитів резидентів у розрізі виду валюти та строку погашення.

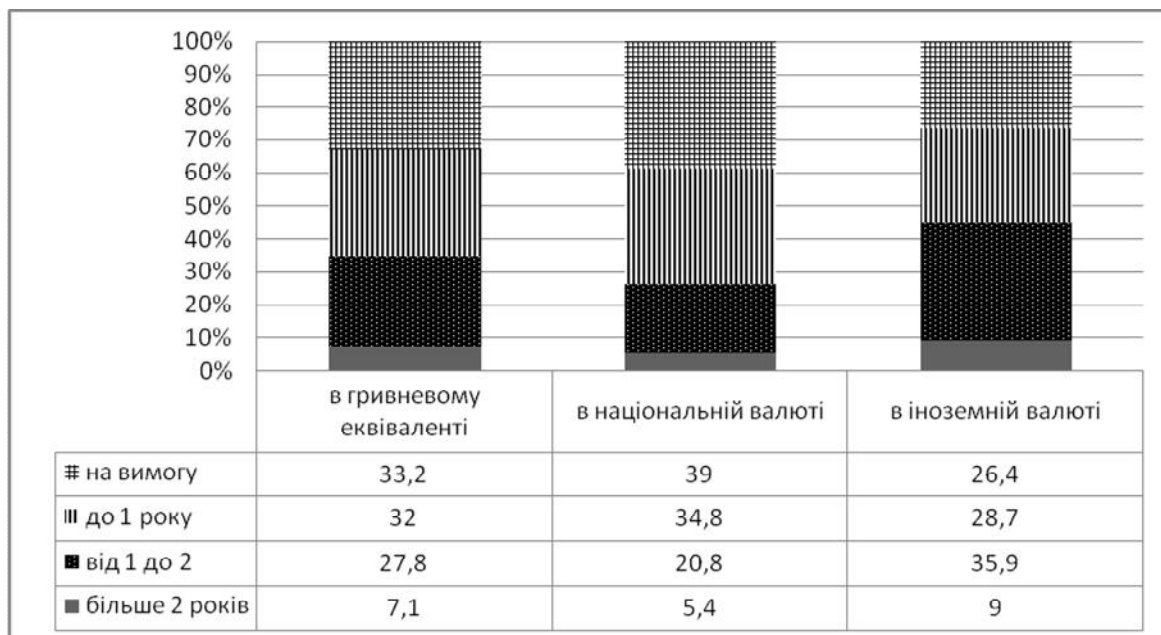

Рис.2.9. Структура депозитів за строками та валютами станом на 01.01.2013 р. [76].

Отже частка депозитів, залучених в національній валюті, станом на 01.01.2013 р. складала 53,7%, відповідно частка депозитів, залучених іноземній валюті, складала 46,3% . Перевага надається депозитам на вимогу, їх частка становить 33,2% від загального розміру депозитного портфеля (36,0% станом на 01.01.2012 р.), в тому числі частка на вимогу серед депозитів, залучених в національній валюті, вкладає 49,0% (43,3% станом на 01.01.2012 р.), серед депозитів, залучених в іноземній валюті, - 26,4% (26,8% станом на 01.01.2012 р.)

Для порівняння та детального аналізу пропонуємо розглянути динаміку депозитів залучених фінансовими корпораціями в розрізі строковості за період з 2008 по 2012 роки. (див.рис.2.10.)

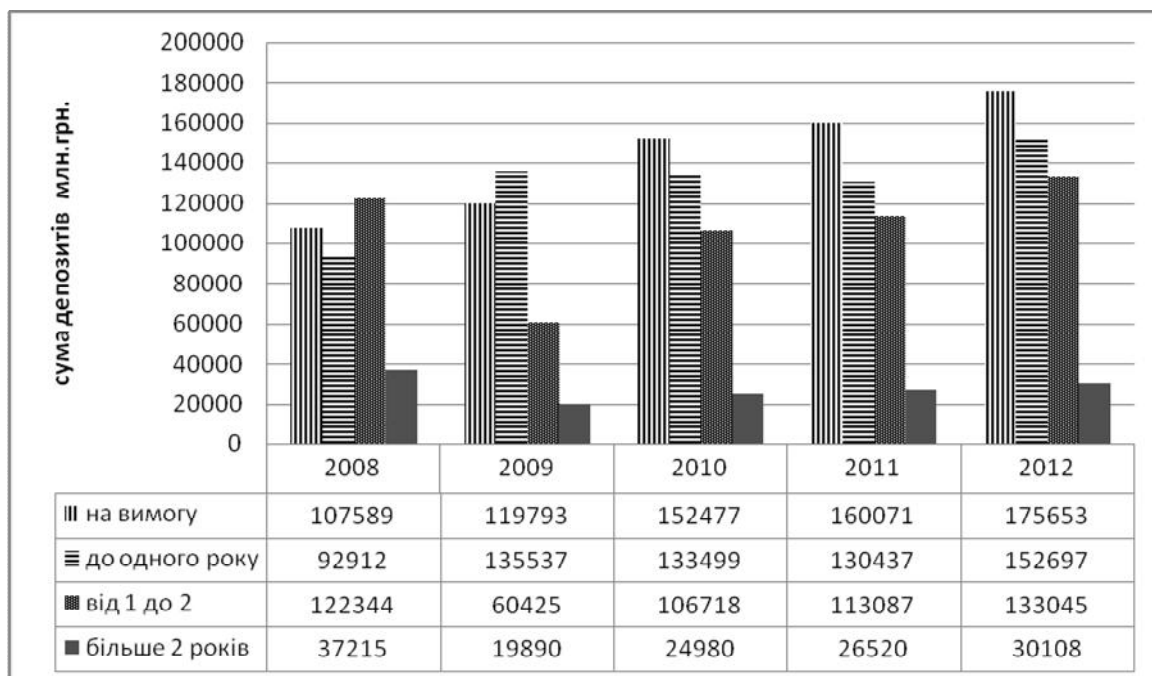

Рис. 2.10. Динаміка депозитів, залучених фінансовими корпораціями, за 2008-2012 рр. в залежності від строку залучення [5].

Згідно з рис. 2.10. сума депозитів на вимогу починаючи з 2008 р. постійно зростає. Сума депозитів на строк до 1 року стрімко зростала до 2009р., проте у 2010-2011 роках відбувається незначне зменшення депозитів даного виду. В 2009р. відбулося значне зменшення депозитів на строк від 1 до 2 років, і на лютий 2011р. не досягнуто рівня депозитів на 2009р, що відбулося внаслідок падіння довіри до депозитного ринку. В структурі депозитів переважають депозити на

вимогу, але починаючи з 2012 року дана тенденція змінюється, тобто кількість депозитів на строк від 1 до 2 років зростає. Найменшу питому вагу займають депозити на строк більше 2 років, хоч вони і повільними темпами зростають, що свідчить про недовіру юридичних та фізичних осіб фінансовим установам та нестабільну економічну і політичну ситуацію в країні.

Також для комплексного визначення сучасного стану депозитного ринку банків України, необхідно здійснити аналіз депозитної бази за видами діяльності (див.рис.2.11.)

Отже станом на 01.01.2013 р. розмір депозитів, залучених від не фінансових корпорацій, складав 173,32 млрд. грн. Бачимо, що 26,6% депозитів залучено зі сфери торгівлі, ремонту автомобілів, побутових приладів, та предметів особистого вжитку (27,1% станом на 01.01.2012 р.) На переробну промисловість припадає 17,8% (19,6% станом на 01.01.2012 р.), добувну промисловість – 8,4% (11,3% станом на 01.01.2012). Можна зазначити, що суттєво зросла частка депозитів, залучених зі сфери «діяльність транспорту і зв'язку» - з 8,4% станом на 01.01.2012 р. до 15,5% станом на 01.01.2013 р.

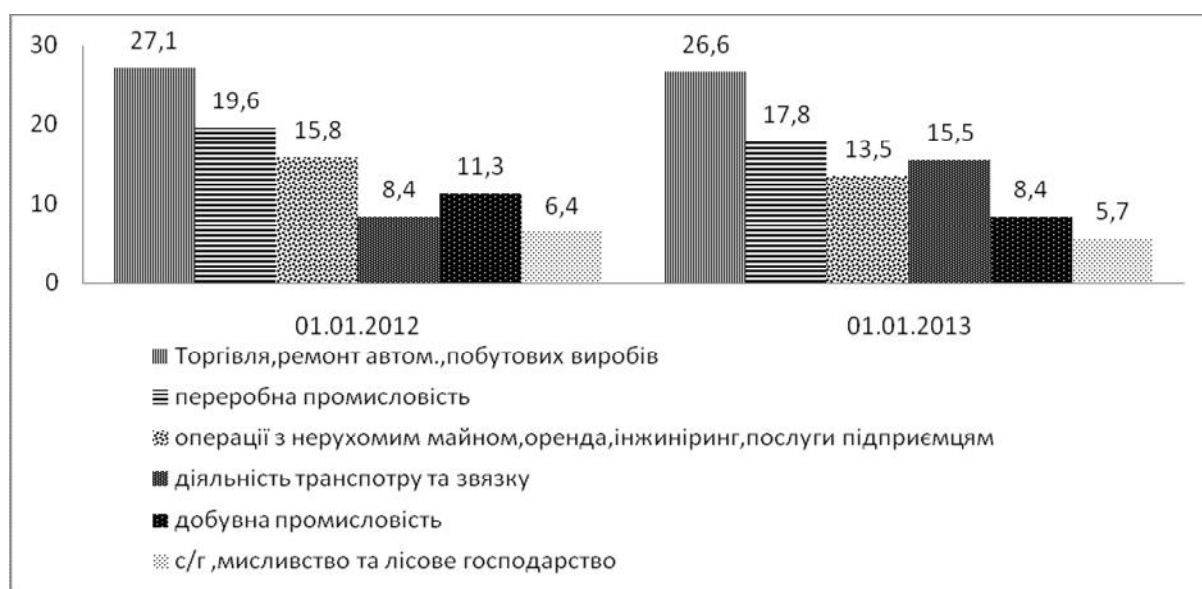

Рис.2.11. Структура залучених депозитів за видами діяльності [5].

Отже, із вищенаведеного аналізу можна зробити висновок про зростання депозитного ринку України. Проте можна сказати, що не всі банківські установи якісно забезпечують таке зростання. Тобто в процесі проведення та розвитку

депозитних операцій зустрічаються серед банків так звані «лідери та аутсайтери» (див.рис.2.12.) Основними лідерами ринку депозитів за абсолютним приростом роздрібного депозитного портфелю у 2012 році були:

- 1.Приватбанк (15616 млн. грн.)
- 2.Дельта банк (5192 млн. грн.)
- 3.Сбербанк Росії (4694 млн. грн.)

Найбільше скорочення роздрібного депозитного портфелю за 2012 рік зафіксоване у наступних банках:

- 1.Укрсиббанк (-1044 млн. грн.)
- 2.Промінвестбанк (-945 млн. грн.)
- 3.Форум (-817 млн. грн.)

Проте на початку 2013 року тенденція дещо змінилась, хоч і незначними темпами. Зокрема першість лідера на ринку депозитів продовжує тримати Приватбанк. Даний банк є безумовним лідером на ринку депозитів для фізичних осіб, надаючи широкий спектр депозитних послуг, розробляє інноваційні продукти та з кожним роком нарощує темпи залучення депозитів фізичних осіб. Порівняно з 2012 р. у 2013-му втратили лідерство Дельта Банк та Сбербанк Росії . В ряди лідерів вибились Ощадбанк, Укрексімбанк. Крім того покращилась ситуація у таких банках : Укрсиббанк, Промінвестбанк, Форум Банк, Креді Агріколь Банк.

На даний момент швидкими темпами зростає обсяг залучення банками саме депозитів фізичних осіб і банки-лідери мають всі передумови до збільшення своєї ресурсної бази за допомогою створення депозитних продуктів.

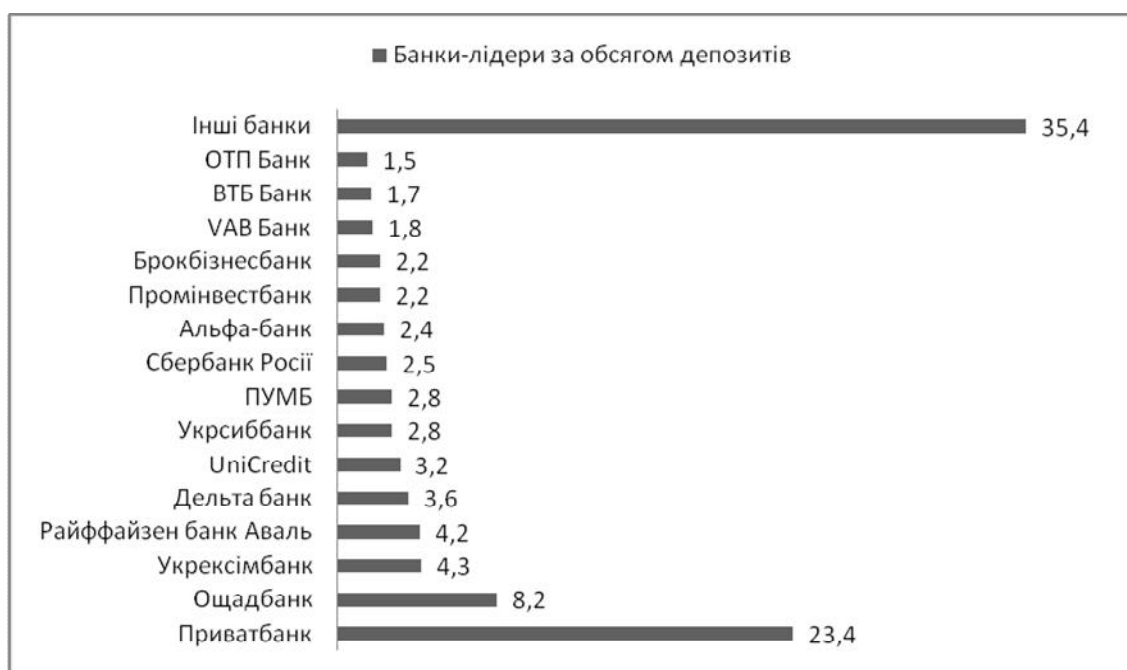

Рис.2.12. Банки – лідери депозитних послуг станом на 01.01.2013р.[5].

Своє лідерство на ринку депозитів України вищенаведені банки досягли за допомогою ефективної депозитної політики, вигідних умов проведення депозитних операцій. Важливим елементом ефективної депозитної політики банків України є високі процентні ставки за депозитними продуктами (характеристику депозитних програм банків-лідерів депозитних послуг представлено в додатку А.), які постійно конкурують на ринку. Динаміку середніх процентних ставок за депозитами представлено в табл.2.5.

Таблиця 2.5.

Процентні ставки за депозитами в розрізі валют та суб'єктів господарювання [76].

Валюта	Фінансові корпорації			Домашні господарства		
	Грудень	Січень	Лютий	Грудень	Січень	Лютий
	2012	2013	2013	2012	2013	2013
Гривня	11,83	8,39	6,89	19,47	19,95	18,49
Долар США	1,75	3,10	2,42	7,61	7,52	7,38
Євро	4,70	4,25	4,98	6,23	6,53	6,49

Крім того детальну динаміку ставок по строкових депозитах залучених від фізичних осіб представлено в додатку Б. Підвищення пропонованої банком ставки дозволяє залучати додаткові ресурси. І навпаки, банк, перенасичений ресурсами, але обмежений декількома прибутковими напрямками їх розміщення, зберігає або навіть зменшує депозиті ставки.

2.3. Формування запозичених коштів комерційних банків.

Традиційним джерелом формування ресурсів банку є вклади клієнтів, але з розширенням банківської діяльності виникає потреба в пошуку нових шляхів зростання ресурсної бази. Якщо наявних залучених коштів недостатньо для проведення всіх активних операцій, що їх має намір здійснити банк, то можна або відмовитися від операції, або запозичити ресурси на ринку [27, с. 30].

Операцію запозичення коштів називають купівлею фондів, а джерела запозичення — не депозитними зобов'язаннями банку. Особливістю запозичених коштів є те, що у процесі їх формування ініціатором виступає банк, тоді як при створенні депозитної бази ініціатива належить клієнтам. Коли йдеться про запозичення, банк самостійно визначає, скільки і на який період йому потрібно коштів, а у процесі залучення вкладів їх сума та строки визначаються клієнтами з огляду на власні потреби [27, с. 31].

Ці кошти мають суттєве значення для підтримки поточної банківської ліквідності і тому активно використовуються комерційними банками України.

Основними джерелами запозичення коштів для банківських установ такі:

1. позики у центральному банку (ЦБ);
2. міжбанківський ринок ресурсів;
3. проведення операцій РЕПО;
4. міжнародний фінансовий ринок (єврооблігацій);
5. ринок депозитних сертифікатів;
6. ринок комерційних паперів [35, с. 44].

Досить широко використовуються в міжнародній та українській банківській практиці операції з позичання ресурсів у системі центрального банку.

В Україні кредитором останньої інстанції (центральним банком) є Національний банк України. Проводячи відповідну грошово-кредитну політику, він може кредитувати банки через: кредитні тендери, операції репо і рефінансування інвестиційних операцій (вкладення коштів у векселі й облігації та акції суб'єктів підприємницької діяльності й місцевих органів влади) [8, с. 115].

Вартість запозичення коштів у центральному банку визначається обліковою ставкою. Облікова ставка (ставка рефінансування) — це відсоткова ставка ЦБ за операціями кредитування комерційних банків через рефінансування їх активних операцій.

Динаміку облікової ставки та інших ставок рефінансування НБУ наведено в табл., 2.6. Із таблиці видно що облікова ставка почала зростати у 2008 році, і досягла піку зростання у 2009 році (10,75%), потім почала зменшуватись і на сьогодні сягає 7,50 процентних пункти.

Таблиця 2.6.

Процентні ставки рефінансування банків Національним банком [64].

Період	Облікова ставка НБУ ¹	Середньозважена ставка за всіма інструментами	У тому числі								
			кредити, надані шляхом проведення тендера	кредити овернайт	Операції репо	кредити, надані для підтримання довго строк. лікв. банків	Стабілізаційні кредити	операції своп	інші кредити	кредити, надані для фінансування чемпіонату Європи-2012	
2007	8,4	10,1	10,0	11,1	—	—	—	—	—	...	—
2008	12,0	15,3	16,6	16,0	13,8	—	—	—	15,1	68,5	—
2009	10,25	16,7	20,6	18,1	21,6	—	—	—	23,1	115,2	—
2010	7,75	11,6	11,1	11,3	9,4	—	—	—	—	60,4	—
2011	7,75	12,4	12,5	9,4	12,6	—	—	—	—	41,0	—
2012	7,56	8,1	7,7	8,8	7,9	—	—	9,5	—	19,7	—
2013										47,8	—
січень	7,50	7,7	7,5	9,8	7,5	—	—	9,5	—	33,0	—
лютий	7,50	7,9	7,5	9,6	7,8	—	—	—	—	—	—
Березе нь	7,50	8,4	7,5	10,2	7,5	—	—	9,5	—	21,0	—

Аналіз динаміки обсягів рефінансування за період 2009-2011 роки представлено у табл. 2.7. Із таблиці видно, упродовж аналізованих років Національний банк України забезпечував підтримання ліквідності банківської системи шляхом надання банкам кредитів овернайт через постійно діючу лінію

рефінансування , проведення операцій прямого РЕПО, а також кредитів рефінансування строком до 14 та до 90 днів.

Таблиця 2.7.

Обсяг операцій рефінансування НБУ [64].

Показники	2009 рік		2010 рік		2011 рік	
	Млн..грн	% до загальної суми	Млн..грн.	% до загальної суми	Млн..грн.	% до загальної Суми
1. Загальний обсяг операцій, з них:	64405,0	100,0	5162,4	100,0	28829,2	100,0
шляхом надання стабілізаційних кредитів та інших короткострокових кредитів	46858,52	72,76	3436,45	66,57	X	X
- довгострокові кредити	670,93	2,59	984,91	19,08	X	X
Кредити надані шляхом проведення тендера	1239,90	1,93	449,70	8,71	3224,6	11,2
через механізм постійно діючої кредитної лінії рефінансування овернайт	508544	19,76	179,37	3,47	2003,2	6,9
- через операції прямого РЕПО	477,39	0,74	112,0	2,17	23601,5	81,9
- через операції СВОП з іноземною валютою	1431,96	22,22	X	X	X	X
Повернено кредитів	39,8	X	18,5	X	29,6	X

Якщо аналізувати динаміку обсягів рефінансування банків України за 2012-2013 роки можна зазначити, що обсяг рефінансування банків у 2012 році становив 97,6 млрд. грн. Обсяг повернення заборгованості за наданими Національним банком України кредитами у 2012 році становив 93,6 млрд. грн. Такому результату сприяла регулярна робота Національного банку щодо прискорення повернення заборгованості за кредитами рефінансування, основна частка яких була надана під час загострення економічної та фінансової кризи. За період з 01.01.2013 по 22.04.2013 року обсяг кредитів рефінансування становив 1,6 млрд. грн. На сьогоднішній день у структурі кредитів рефінансування переважають кредити овернайт (через постійно діючу лінію рефінансування).

Кредити овернайт у рамках рефінансування банкам може надавати Національний банк України за оголошеною процентною ставкою на основі постійно діючої лінії рефінансування. Метою таких кредитів є згладжування тимчасових коливань ліквідності банків і оперативне регулювання грошово-кредитного ринку. Процентна ставка за кредитами овернайт визначається Національним банком України на основі облікової ставки з урахуванням поточної ситуації на грошово-кредитному ринку, аналізу процентних ставок на міжбанківському ринку та можливостей пропозиції щодо випуску центральним банком в обіг коштів. Розмір процентної ставки за даним кредитом є фіксованим та диференціюється залежно від забезпечення кредиту [8, с. 122].

Міжбанківські кредити відіграють особливу роль у формуванні банківських ресурсів. При формуванні ресурсної бази ключовим моментом при визначенні ролі міжбанківського кредиту є питання його призначення. Його специфіка насамперед полягає у можливості оперативного одержання коштів банками, в яких виникла потреба в додаткових ресурсах. Банки які є стабільними і нормально функціонують, використовують міжбанківський кредит як інструмент регулювання власної ліквідності та платоспроможності [58, с. 152].

Основною перевагою цього виду ресурсів є висока мобільність цих коштів, а головним недоліком – відносно висока вартість.

Суб'єктами міжбанківського кредиту є міжбанківські об'єднання, комерційні банки та інші кредитні інститути, фінансові компанії та НБУ, вони можуть бути і як кредитори і як позичальники. Особливістю міжбанківського кредиту є те, що кошти використовуються не для власних господарських потреб, а для надання кредиту клієнтам.

Для оперативного залучення необхідних додаткових коштів комерційні банки використовують можливості міжбанківського ринку ресурсів, на якому здійснюється продаж грошових коштів, мобілізованих іншими кредитними установами [8, с. 125].

Купувати і розміщувати кредитні ресурси на міжбанківському ринку кредитних ресурсів банкам вигідно з двох основних причин:

- комерційні банки відрізняються високою стабільністю порівняно з суб'єктами господарської діяльності;
- процентна ставка за МБК, як правило, нижча від ставки за кредитами суб'єктам економіки [58, с. 158].

Відсоткова ставка за міжбанківськими кредитами залежить від кон'юнктури ринку і встановлюється провідними банками. Розмір відсоткової ставки за конкретним кредитом є предметом переговорів між позичальником та кредитором і може відрізнятися від діючої ринкової ставки. Ставки міжбанківського ринку в цілому нижчі за ставки, пропоновані іншим позичальникам. Динаміку процентних ставок за міжбанківськими кредитами в іноземній валюті у середньозваженому річному обчисленні представлено на рис. 2.13.

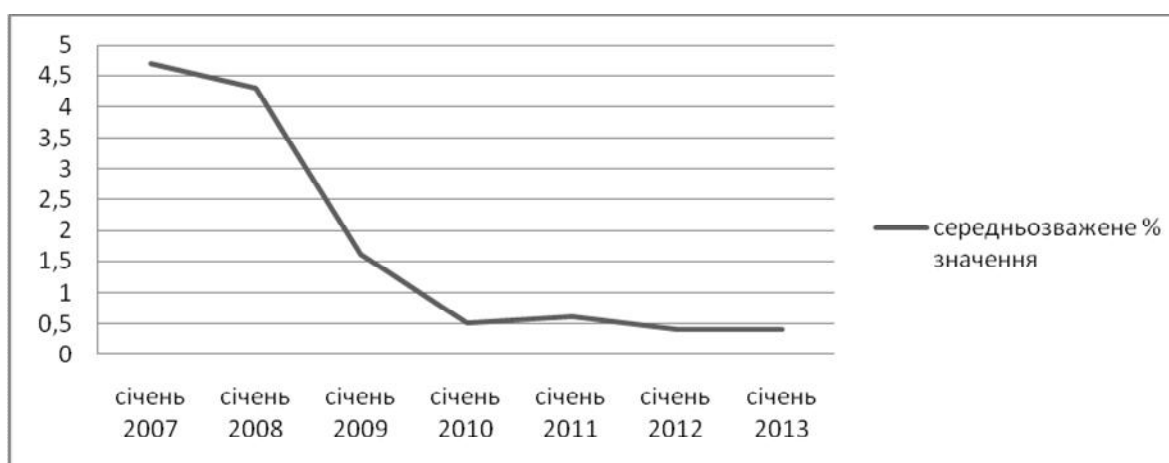

Рис.2.13. Процентні ставки за міжбанківськими кредитами в іноземній валюті [64].

Аналізуючи динаміку міжбанківського кредитування в Україні, яка представлена на рис. 2.14. можна зробити висновок про значні коливання ринку міжбанківських кредитів. Зокрема значне зменшення спостерігається у січні 2010 року, а найбільше підвищення значення припадає на січень 2013 року.

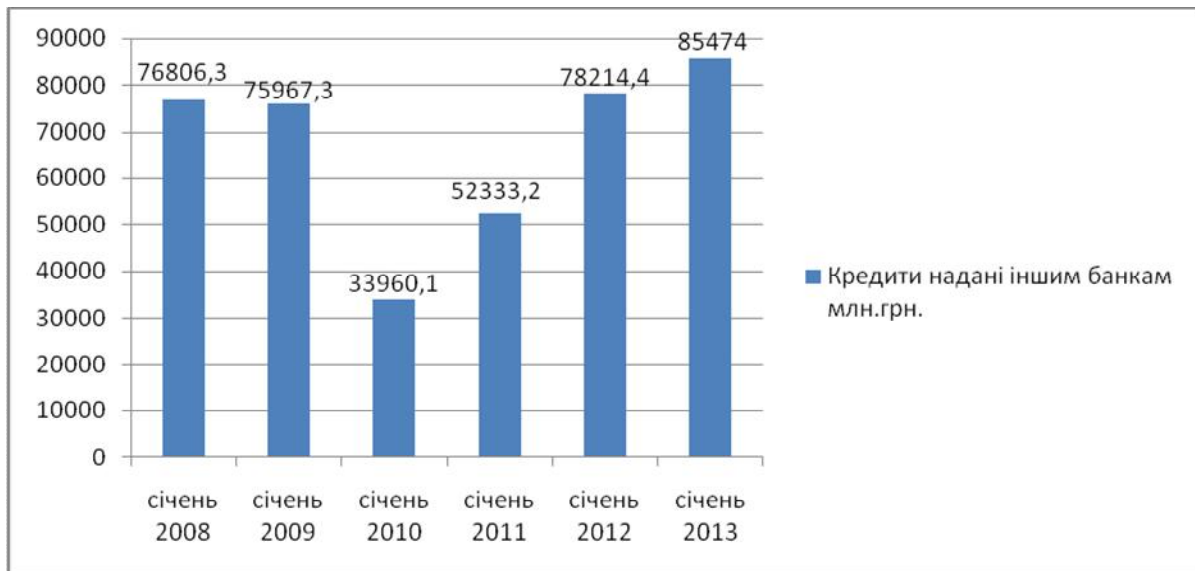

Рис. 2.14. Динаміка обсягів міжбанківських кредитів [5].

Отже можна зробити висновок про важливу роль МБК у формуванні ресурсної бази банку, та наданні можливостей у розширенні їх активної діяльності. Проте, одночасно міжбанківське кредитування наражає банківські установи на певні ризики, які можуть мати відчутні негативні наслідки. Значна питома вага міжбанківського кредиту у загальному обсязі боргових зобов'язань не сприяє їх диверсифікації. Вважається, що оптимальне значення такої частки є близько 20% [58,с. 155].

Крім того банки часто використовують позики під забезпечення цінними паперами за умови зворотного їх викупу після повернення коштів кредиторів, що носять назву операції (угоди) РЕПО. Суть таких операцій полягає у купівлі/продажу державних цінних паперів (ОВДП) Центральним банком у комерційних банків з одночасним зобов'язанням їх зворотного продажу/купівлі у визначений період у майбутньому за обумовленою в договорі ціною.

Основними перевагами операцій РЕПО є:

- 1) надійність повернення позичених коштів – банки є більш надійними позичальниками ніж населення;
- 2) швидкість отримання, мобільність;
- 3) можливість залучення на короткий період [8,с .129].

Проте беручи до уваги вище зазначені переваги операцій РЕПО, вони мають і ряд недоліків порівняно з міжбанківськими кредитами:

- 1)вища відсоткова ставка на 1 – 2 %;
- 2) більш трудомістка процедура: вимагає підписання декількох договорів, а саме: висновку договорів купівлі-продажу паперів, переказування їх з рахунку на рахунок, установлення ліміту на облігацію [69].

В Україні угода РЕПО укладається як звичайний договір купівлі-продажу цінних паперів, в якому продавець згоден зворотно їх викупити через певний строк за раніше обумовленою ціною. Дана операція з цінними паперами складається з двох частин. Перша частина цієї угоди - пряме РЕПО- передбачає купівлю або продаж облігацій чи інших цінних паперів одним контрагентом в іншого із твердим зобов'язанням продавця викупити ці ж цінні папери у визначений термін за іншою ціною. Друга частина - зворотне РЕПО (reverse repo) – дзеркальне відображення прямого РЕПО, але з позиції контрагента, що купує цінні папери в першій частині операції, – це покупка цінних паперів з угодою продати ці папери в певний момент у майбутньому за зазначеною у договорі ціною (видача кредиту під заставу зазначених у договорі РЕПО цінних паперів) [69].

В основному угоди РЕПО укладаються з облігаціями – угоди з акціями не є дуже розповсюдженими в Україні [8, с. 129.] Місцем проведення операцій РЕПО в Україні є позабіржовий ринок, через ПФТС, де угоди укладаються на короткий строк і на великі суми. В Україні РЕПО-угоди здійснюють із обмеженим колом цінних паперів. Найчастіше в операціях РЕПО беруть участь облігації емітентів, що випущені у великому обсязі та обертаються на вторинному ринку, та ОВДП НБУ.

Термін таких угод може коливатися від кількох годин до кількох місяців. Залежно від строку дії угоди РЕПО, як і міжбанківські кредити, увають трьох типів: 1) нічне РЕПО: тривалість — 1 день, ставка фіксована; 2) строкове РЕПО: тривалість чітко визначена угодою, ставка фіксована; 3) безстрокове (відкрите) РЕПО: термін не фіксується, дія угоди припиняється за вимогою однієї зі сторін [8, с. 130]

Операції РЕПО використовуються банками через низьку питому вагу операцій з первинного розміщення, а також невисокого обсягу вторинних торгів облигаціями, що пояснюється наявністю вузького кола інвесторів і невеликого вибору ефективних інструментів для інвестування.

Якщо аналізувати стан ринку ОВДП НБУ, у поточному році то, необхідно зазначити, що у лютому 2013 року на первинному ринку розміщувалися ОВДП, номіновані в національній валюті та в доларах США. За результатами розміщень до Державного бюджету надійшло коштів в національній валюті на суму 0,2 млрд. грн., а у доларах США – майже 0,7 млрд. дол. США. Середньозважений рівень дохідності ОВДП, номінованих у гривнях, була вищою, ніж у січні і становила 14,30% річних. Середньозважений рівень дохідності ОВДП, номінованих у доларах США, становила 8,09% річних [5].

Загальний обсяг ОВДП що перебували в обігу, за сумою основного боргу на 01.03.2013 становив 203,2 млрд. грн. і збільшився на місяць на 6,3 млрд. грн. , або на 2,3% . Це відбулось за рахунок зростання обсягів ОВДП у власності Національного банку України, а також інших депозитних корпорацій.

Отже операції РЕПО займають менш значне місце в міжбанківському просторі, проте з кожним роком їх частка та суми стають більш значними порівняно з попередніми роками. Щоб продовжити дану тенденцію, необхідно зробити ряд кроків: чітке державне регулювання та законодавча регламентація операцій, розподіл ліквідності у процесі рефінансування.

При недостатності грошових фондів на внутрішньому ринку банки можуть звернутися до міжнародного ринку позичкових капіталів, який також дає

можливість швидко залучити достатню кількість грошових засобів у різних формах на вигідних умовах [8, 130].

Доступ на цей ринок мають великі міжнародні банки. Місцеві банки можуть одержати кредит через взаємодію з тими банками, які щоденно працюють на зазначених ринках.

Сучасний етап розвитку світового фінансового ринку характеризується зростанням ролі і значення ринку цінних паперів, важливою складовою якого є ринок облігацій.

В Україні масовий ринок облігацій почав формуватися відносно недавно, тому недостатньо розвинені сегменти цього ринку, зокрема – ринок єврооблігацій. В Україні інвестування давало іноземним інвесторам (до початку кризи у 2008 р.) значно більші прибутки, ніж у країнах з розвиненими фінансовими ринками. Тому інвестиції у вітчизняні єврооблігації вважалися досить надійними операціями, і власниками їх прагнуло стати багато резидентів [4, с. 79].

Тому і ринок єврооблігацій українських емітентів, що мають високу прибутковість навіть за умов фінансової кризи, і використання вітчизняними емітентами цього інструменту для виходу на глобальний ринок цінних паперів розвинені недостатньо порівняно з іншими країнами Європи.

Міжнародні облігації українських емітентів можна віднести як до ринку єврооблігацій, так і до ринку ЕМ-боргів (ринок “emerging debt market” або ринок боргових інструментів з країн, ринки яких розвиваються). Однак, з точки зору переважної більшості міжнародних інвесторів українські єврооблігації завжди розглядалися та будуть розглядатися в рамках поняття ринку ЕМ-боргів. Точно так же вони повинні розглядатися і внутрішніми українськими інвесторами, які інвестуватимуть свої активи в українські євробонди [87].

Основними емітентами єврооблігацій на Україні є банківські установи, які мають досить високі показники у своїй діяльності. Більшість з цих банків можна вважати низькоризиковими, особливо банк «Форум», Укрсоцбанк та УкрСиббанк, які мають досить сильну підтримку з боку закордонних материнських фінансових

груп. «Форум» - дочірній банк німецького Commerzbank, який в свою чергу на 25 % належить уряду Німеччини, яка зобов'язується підтримати «Форум» у разі виникнення у нього фінансових проблем. Та ж ситуація склалася і з двома українськими банками, які є дочірніми компаніями французького BNP Paribas (УкрСиббанк), та італійського UniCreditGroup (Укрсоцбанк).

У той же час єврооблігації банків «Південний», Надра Банк, «Фінанси та Кредит», VAB Банку можна віднести до групи високого ризику. В результаті фінансової кризи якість активів цих фінансових установ суттєво погіршилася [].

Загалом, коло українських банків, які використовують єврооблігаційні позики є досить вузьким. Банки, які більш-менш активно працюють з цими інструментами представлено в додатку В. Здебільшого за рахунок залучених таким чином коштів банки фінансують іпотечні кредити. Із додатка В видно, що впродовж 2004-2009 років українськими банками були випущені облігації трьох видів: LPN, ABS, CLN.

LPN(ноти участі в кредиті) – боргові цінні папери, що дозволяють інвесторам купувати частку виданого кредиту чи кредитного портфелю.

ABS (єврооблігації за операціями сек'ютизації) – це цінні папери, забезпечені фінансовими активами, в ролі яких можуть виступати кредити, лізингові платежі, іпотечні кредити та ін.

CLN(кредитні ноти) – цінні папери, виплати за якими залежать від настання певної кредитної події(наприклад дефолту) чи зміни кредитного показника пулу активів [6, с. 21].

Тож, ринок українських єврооблігацій на сьогоднішній день розвивається досить динамічно: зростає число емітентів, збільшуються обсяги емісій і прибутковість українських євробондів. Але в той же час цей розвиток уповільнюється недосконалістю законодавчої бази України та негативним впливом на економіку фінансової кризи. Тому перед українською владою стоїть задача в найближчий час ліквідувати існуючі проблеми в цій сфері та розробити більш сприятливий закон для здійснення випуску єврооблігацій, оскільки приток капіталу в країну за допомогою використання єврооблігацій є досить важливим

фактором розвитку економіки України особливо в період Фінансової кризи [6, с. 25].

У процесі формування ресурсної бази комерційні банки активно використовують таке джерело, як депозитні сертифікати (ДС). Депозитний сертифікат по суті є гібридним інструментом: офіційно — це депозитний рахунок, але практично ДС є різновидом боргової розписки (типу ІОУ «I owe you» — я вам винен). Отже, за формою ДС можуть бути віднесені до депозитних зобов'язань, але за економічним змістом правомірно їх розглядати як джерело запозичення коштів, оскільки ініціаторами випуску депозитних сертифікатів завжди є банк [27, с. 44].

Депозитний сертифікат — це процентне боргове зобов'язання (розписка) банку, яке підтверджує вкладення певної суми коштів у банк на визначений термін за конкретною відсотковою ставкою або за ставкою, що розраховується за умовами укладеної угоди. Основна роль ДС полягає в забезпеченні банків додатковими джерелами коштів [1, с. 35].

На фінансових ринках обертається кілька видів депозитних сертифікатів: місцеві ДС, які функціонують тільки на внутрішніх ринках; євровалютні депозитні сертифікати; ощадні ДС, які випускаються великими ощадними банками. Особливою популярністю користуються перевідні ДС, які можна неодноразово перепродавати на вторинному ринку до настання терміну погашення [85, с. 118].

Одним із методів реалізації ДС є продаж його клієнтові банку, при цьому банківська операція полягає в переведенні коштів з одного рахунку, наприклад, розрахункового рахунку клієнта, на інший — рахунок депозитного сертифіката. Завдяки такій операції підвищується стабільність ресурсної бази банку, оскільки ДС не можуть бути вилучені з обігу до настання строку погашення.

Нажаль, єдиним найбільшим емітентом депозитних сертифікатів в Україні є Національний банк України, який використовує їх для рефінансування комерційних банків та приймає як заставу для інших видів рефінансувань [8, с. 431].

На нашу думку, депозитні сертифікати в Україні мають великі можливості і вони можуть стати пом'якшувальними факторами у нестабільних чи кризових ситуаціях, адже вони є достатньо стандартизовані і можуть конкурувати навіть з облігаціями, так як можуть також вільно обертатися на ринку, а також служити надійним джерелом залучення банківських коштів.

Ще одним способом збільшення ресурсної бази банку можуть бути комерційні цінні папери.

Комерційні папери — це короткострокові незабезпечені боргові зобов'язання, термін обігу яких не перевищує 270 днів.

Такі інструменти запозичення коштів виникли у США наприкінці 60-х років і випускались відомими компаніями з метою фінансування своїх потреб в оборотних засобах

Пізніше банки почали створювати холдингові компанії чи фірми, які перебували під їх контролем і здійснювали випуск комерційних паперів. Це джерело запозичення коштів дозволяло банкам розширювати ресурсну базу, незважаючи на обмеження депозитних ставок. Період обігу комерційних паперів коливається від 3 – 4 днів до 9 місяців, продаж, як правило, відбувається на дисконтній основі. Ці інструменти не відносяться до цінних паперів, оскільки є незабезпеченими борговими зобов'язаннями.

Проте на жаль в Україні ринок комерційних паперів відсутній.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Аналізуючи діючу практику здійснення пасивних операцій комерційними банками України можна зробити наступні висновки.

Насамперед необхідно зазначити про зменшення кількості банків з 189 банків у 2009 році до 176 у 2013 році. Проте дану тенденцію не можна вважати повністю негативною, оскільки банківську систему покидають банки, які не володіють необхідними ресурсами і не користуються довірою у населення. В результаті цього на ринку залишаються стабільні банки. Але існує і негативна сторона процесу зменшення кількості банків – концентрація капіталу та утворення монополії на ринку банківських продуктів, встановлення так званої диктатури з боку фінансово-кредитних установ, а це в свою чергу може призвести до краху банківської системи в цілому.

Аналізуючи безпосередньо пасивні операції банків, необхідно зазначити, що протягом останніх років продовжується збільшення власного капіталу банківської системи України.

Сукупний обсяг власного капіталу залишається меншим за статутний, що можна пояснити значними обсягами накопичених збитків протягом 2009-2011 років. В цілому, за 2012 рік розмір власного капіталу зріс на 9,5% (14,7 млрд. грн.) і дорівнював 170,2 млрд. грн. станом на 01.01.2013р. Станом на кінець 2012 року 17 банків збільшили свій статутний капітал на суму 2,125 млрд. грн..

На сьогодні чітко спостерігається тенденція відставання темпів приросту капіталу від темпів приросту активів. Такі диспропорції негативно впливають на рівень адекватності (надійності) банківського капіталу і як наслідок - зменшення показника достатності капіталу.

Отже банкам України необхідно й далі накопичувати власний капітал. Для цього доцільно збільшувати акціонерний капітал, реалізовувати ефективну дивідендну політику, раціонально управляти власним капіталом. Збільшення власного капіталу за рахунок прибутку є неможливим, оскільки банки мають збиткові результати своєї фінансової діяльності.

Аналізуючи залучені кошти банківської системи України можна зазначити, що основу залучених коштів становлять депозитні операції.

Сукупний обсяг зобов'язань банків України зріс на 6,6% у порівнянні з 2012 роком (898,8 млрд. грн.) і склав 957,9 млрд. грн. Випереджаючими темпами зріс обсяг залучених коштів від фізичних осіб, і становив станом на 01.01.2013 р. – 356,88 млрд. грн. Проте відбулось зменшення коштів банків. Так станом на кінець 2012 року вони склали 213,71 млрд. грн. що на 14,61% менше ніж на початок 2012 року. Що ж до депозитного ринку, то переважали депозити на вимогу в національній валюті. В основному депозитний ринок України протягом аналізованого періоду зростає. Це в основному відбувалось за рахунок активної роботи банків-лідерів на ринку депозитних програм. В основному їх лідерство забезпечувалось за рахунок ефективних депозитних програм та процентних ставок.

Традиційним джерелом формування ресурсів банку є вклади клієнтів, але з розширенням банківської діяльності виникає потреба в пошуку нових шляхів зростання ресурсної бази. Якщо наявних залучених коштів недостатньо для проведення всіх активних операцій, що їх має намір здійснити банк, то можна або відмовитися від операції, або запозичити ресурси на ринку. Операцію запозичення коштів називають купівлею фондів, а джерела запозичення — не депозитними зобов'язаннями банку. Особливістю запозичених коштів є те, що у процесі їх формування виступає банк, тоді як при створенні депозитної бази ініціатива належить клієнтам. Коли йдеться про запозичення, банк самостійно визначає скільки і на який період йому потрібно коштів, а у процесі залучення вкладів їх сума та строки визначаються клієнтами з огляду на власні потреби.

Серед не депозитних джерел формування банківських ресурсів найбільш поширеними на сучасному етапі є:

- отримання міжбанківських кредитів;
- рефінансування в Національному банку України;
- операції «репо»;

- емісія цінних паперів власного боргу (банківські векселі, облігації тощо). Основним джерелом не депозитних ресурсів є операції з отримання міжбанківських позик. Ці операції надають можливість банкам з недостатнім обсягом ресурсів забезпечувати виконання резервних вимог НБУ та задовольняти потреби власних клієнтів у кредитах шляхом залучення необхідних для цього ресурсів інших комерційних банків, які мають тимчасовий надлишок грошових коштів [58, с. 158].

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Методи управління пасивами банківських установ.

В сучасному світі якість управління – основний напрямок, який визначає конкурентоспроможність банку в межах галузі та країни. Ефективність управління має фундаментальне значення для функціонування комерційних банків. Основна особливість банківського бізнесу полягає в тому, що цій сфері притаманний високий ступінь ризикованості, тому будь-яка управлінська помилка часто призводить до втрати ліквідності, платоспроможності, а зрештою - до банкрутства банку [15, с. 629].

Сутність управління активами і пасивами розглядається через призму еволюційних підходів до даного менеджменту. З огляду на історичний розвиток управління комерційним банком розрізняють три основні підходи до вирішення даної проблеми:

- управління активами;
- управління пасивами;
- управління активами і пасивами [56, с. 53].

Саме з цих міркувань, починаючи другої половини ХХ ст. і до сьогодні, значна увага приділяється дослідженню питань, присвяченим управлінню активами і пасивами банків, і зокрема виокремлення найбільш ефективних методів та стратегій управління ними.

Управління активами - стратегія управління банком, яка розглядає величину і структуру джерел ресурсів банку як показник, що визначається в значній мірі потребами його клієнтів, і заставляє менеджерів концентрувати свою увагу за контролем над активами, а не на управлінні пасивами [15, с. 630].

В процесі управлінні активами вирішується завдання оптимізації портфеля активів таким чином, щоб забезпечити максимальну прибутковість банку, мінімальну суму резервів, максимальний розподіл капіталу в активах банку.

Основні переваги стратегії управління активами полягають у відносній простоті застосування, оскільки рішення приймаються стосовно лише одного аспекту діяльності банку – розміщення активів, а для управління ліквідністю застосовуються найпростіші методи, які не потребують значних ресурсних витрат. При цьому банк не має потреби залучати висококваліфікований персонал, завдяки чому вдається скорочувати витрати на підготовку та оплату праці фахівців [22, с. 132].

Такий підхід не максимізує прибуток банку, адже, з одного боку, банк відмовляється від управління залученими коштами, а отже, і від впливу на їх вартість. З іншого боку, значна частина банківських активів має знаходитись у високоліквідній формі для підтримання достатнього рівня ліквідності, що призводить до зменшення доходів.

Отже під управлінням активами розуміють шляхи і порядок розміщення власних і залучених коштів. При цьому комерційні банки можуть керуватися трьома основними методами розміщення коштів: методом конверсії фондів, методом розподілу активів і методом наукового управління, та інші [56, с. 55].

Суть методу конверсії фондів полягає в тому, що ресурси, мобілізовані з різних джерел, використовуються по – різному. Ресурси ув'язуються з джерелами і напрямками використання. Таким чином, дилема «ризик – прибутковість» вирішується окремо для кожного джерела коштів (метод мінібанку).

Модель розподілу активів установлює, що розмір необхідних банку ліквідних коштів залежить від джерел залучення фондів. Цим методом робиться спроба розмежувати джерела коштів відповідно до норм обов'язкових резервів і швидкості їхньої оборотності [22, с. 136].

Управління активами за допомогою наукових методів і дослідження операцій допускає використання складніших моделей і сучасного математичного апарату для аналізу складних взаємозв'язків між різними статтями банківського балансу і звіту про прибутки і збитки. Цей підхід може надати велику допомогу керівництву банку в ухваленні рішень.

При управлінні активами і в інших сферах діяльності керівництво комерційного банку може ефективно використовувати також і інші методи управління активами. Модель лінійного програмування – метод математичного моделювання, що виражає взаємозв'язок різних елементів рішень у стандартній математичній формі. При використанні методу активного управління портфелем розміщення кредитних ресурсів здійснюється не тільки за допомогою укладання кредитного договору, а й шляхом використання векселів, облігацій[15, с. 630].

Стратегія управління активами має свою логіку і в деяких випадках , наприклад в умовах регулювання депозитних і недепозитних джерел коштів і відсоткових ставок за ними, є цілком виправданою.

Проте дана стратегія має й негативні сторони – вона не є дешевою в управлінні. До процесу управління додається необхідність визначення альтернативної вартості наявних активів. Крім того, продаж на ринку активів, у більшості випадків, тягне за собою необхідність збільшити витрати банку за користування послугами брокерських контор, посередницьких послуг інших банків і тим самим зменшує прибутковість банківської діяльності [34, с. 64].

Підхід до керування банком через управління пасивами набув розвитку в міжнародній банківській справі протягом 60—70-х років ХХ століття. Його розвиток був зумовлений ростом відсоткових ставок та інтенсивною конкуренцією у сфері залучення коштів. Банкіри почали приділяти значну увагу пошукам нових джерел фінансування, а також контролю за структурою та вартістю депозитних і недепозитних зобов'язань, що й привело до формування стратегії управління банком через управління пасивами [74, с. 258].

Мова йде, про встановлення контролю над джерелами коштів банку за аналогією до контролю над активами. З цією метою банки почали реструктуризацію пасивів в напрямку мінімізації витрат за залученими коштами, що дало змогу збільшити прибуток і капітал. Вибір оптимальних співвідношень між розмірами різних видів депозитних джерел та капіталом, які забезпечували бажаний рівень стабільності фондів, дозволяв банкам надавати

довгострокові кредити, які є високодохідними, але більш ризиковими і потребують довгострокових інвестицій.

Необхідність ефективного управління пасивами для комерційних банків у сучасних умовах визначається: зростаючою конкуренцією на місцевих і світових ринках; виникненням нових складних продуктів; значними змінами в структурі притягнутих ресурсів; економічною нестабільністю народного господарства; необхідністю координувати діяльність банку по всіх її напрямках; зростаючим дерегулюванням діяльності банків з боку центральних банків; високим рівнем вимог до банків користувачами; високим рівнем вимог до банків користувачами; управління пасивами забезпечує досягнення оптимальної структури пасивів, що забезпечують мінімізацію витрат по залученню джерел фінансування [34, с. 68].

Метою управління пасивами є запобігання або виправлення дисбалансу й захист від ризиків банківської діяльності шляхом аналізу наслідків генеральної стратегії банку за структурою балансу і його рентабельності. Управління пасивами вимагає наявності точної й достатньої інформації, як із внутрішніх, так і зовнішніх джерел. []

У процесі управління пасивами вирішуються такі завдання:

- мінімізація ресурсів, що не приносять доходу(за винятком обов'язкових резервів)
- використання джерел, оптимізуючи витрати на залучення коштів, тобто одержання прибутку за рахунок дешевих ресурсів
- забезпечення раціональних співвідношень між обсягами депозитних, позичкових і власних коштів з метою виконання зобов'язань перед клієнтами, розвитку активних операцій, забезпечення стабільності в операціях з підвищеним ризиком [74, с. 260].

Для забезпечення бажаної структури, обсягів та рівня витрат за депозитними зобов'язаннями менеджмент використовує різні методи залучення коштів, які загалом поділяються на дві групи — цінові та нецінові методи управління залученими коштами [22, с. 140].

Сутність цінкових методів полягає у використанні відсоткової ставки за депозитами та залученими коштами грошового ринку як головного важеля в конкурентній боротьбі. Підвищення пропонованої банком ставки дозволяє отримати додаткові кошти. І навпаки: банк, перенасичений ресурсами, але обмежений небагатьма прибутковими напрямками їх використання, зберігає або навіть зменшує депозитні ставки. Нецінові методи управління пасивами зводяться до застосування різноманітних прийомів заохочення клієнтів, які прямо не пов'язані зі зміною рівня ставок, а саме: поліпшений рівень обслуговування, додаткові види послуг, за які не стягується платня, реклама, розширення мережі філій та відділень, які розташовані в місцях, максимально наближених до клієнтів, комплексне обслуговування і т. ін.[22, с. 139].

У цілому застосування нецінових методів потребує деяких витрат. Тому обираючи метод управління залученими коштами, менеджмент банку має порівняти витрати, пов'язані з підвищенням депозитної ставки, та витрати, які супроводжуватимуть впровадження нецінових прийомів.

Застосування методів управління пасивами банку не виключає паралельного використання методів управління активами, але проблема полягає у відокремленні та автономному використанні кожного з цих підходів. У такому разі структурні підрозділи банку, які відповідають за залучення коштів, організаційно відокремлені від кредитних та інвестиційних відділів і не мають інформації про можливі напрямки використання ресурсів [56, с. 125].

У період економічних підйомів, при зростанні попиту на кредитні ресурси, такий підхід може бути виправданим і корисним. Але під час спадів, коли попит на кредити обмежений, застосування незбалансованого підходу до управління активами і пасивами банку може призвести до значного скорочення прибутків і навіть завдати збитків.

Перевагою такого підходу є можливість збільшити прибутки за рахунок контролю над операційними витратами та точного прогнозування потреби банку в ліквідних засобах.

В Україні доволі широко застосовується стратегія управління банками через пасиви, насамперед за рахунок цінових методів. У сучасній банківській практиці не існує обмежень щодо рівня депозитних ставок, і ця сфера централізовано не регулюється, оскільки регулювання депозитних ставок не є ефективним методом захисту від банкрутства банків, що й було враховано в період формування банківської системи України. Це дозволяє вітчизняним банкам управляти залученими коштами за допомогою цінових методів установленням такої депозитної ставки, яка відбиває потреби банку в ресурсах[34, с. 64].

Для прикладу динаміку середніх депозитних ставок банків за строковими депозитами за період з 2006 по 2013 роки демонструє табл. 3.1. Бачимо коливання рівня % ставок, а також значну різницю між ставками по валютах. Хоч і незначні, але все ж зміни в рівнях ставок за депозитами свідчать про застосування українськими банками цінових методів управління пасивами.

Таблиця 3.1.

Процентні ставки за строковими депозитами, залученими банками у фізичних осіб [76].

Період	Інтегральна ставка	У тому числі:	
		В національній валюті	В іноземній валюті
2006	10,7	13,6	8,4
2007	11,6	13,7	8,9
2008	14,9	19,1	11,2
2009	14,8	20,8	11,3
2010	10,9	15,1	7,5
2011	12,8	18,5	7,2
2012	12,5	17,9	7,2
2013	15,1	21,2	7,9

Депозитні ставки можуть також відчутно різнитися від банку до банку, відбиваючи зростання конкурентної боротьби у сфері залучення коштів. До прикладу станом на 27.04.2013 року ставки за депозитами становили: CREDITAGRICOLE - 24% в гривні (термін 6 міс.), Райффайзен Банк Аваль – 19%, UniversalBank – 18,5%.

Крім того, останнім часом у вітчизняній банківській практиці нецінові методи управління стають все популярнішими, адже загострення конкурентної боротьби та зниження загального рівня доходності спонукає банки до пошуків нових прийомів заохочення клієнтів.

Отже теоретичні і практичні дослідження пасивних операцій вказують на те, що методи управління пасивами комерційного банку ґрунтуються на методах оцінювання ефективності функціонування власного капіталу і зобов'язань [22, с. 140].

У більшості випадків процесу управління ґрунтуються на методі коефіцієнтів, який здатен забезпечити інформаційний потік для управлінських процесів у системі пасивів.

В цілому управлінський цикл стосовно пасивів банку охоплює аналіз змін основних складових, коефіцієнтний аналіз фінансового стану банку із урахуванням власного капіталу та зобов'язань, а також всі процедури моніторингу системи формування та використання ресурсів банку [15, с. 640].

Головним недоліком стратегії управління пасивами є те, що здебільшого вона застосовується за принципом “чим більше, тим краще”, причому кошти залучаються без урахування ефективних напрямків їх розміщення.

Задля удосконалення механізму управління пасивами і зменшення ризику зміни процентних ставок було створено стратегію управління фондами, тобто стратегію збалансованого управління активами і пасивами, яка переважає нині у світовій банківській практиці [56, с. 59].

Інтегральний підхід до управління активами і пасивами банку полягає у розумінні нерозривної єдності активів, зобов'язань та капіталу. Основою є те, що і доходи, і витрати стосуються обох складових банківського балансу. При цьому,

зниження витрат завдяки управлінню пасивами так само допомагає досягти цільового рівня прибутковості банку, як і надходження від активних операцій. Важливою особливістю даного підходу є внутрішня єдність всіх аспектів фінансової діяльності, коли жодна мета, наприклад, зниження ризику чи підвищення прибутків, жодна фінансова операція не може реалізовуватись ізольовано, оскільки є елементом інтегрованої системи управління. За даного підходу активи і пасиви розглядаються як єдине ціле [34, с. 65].

Перевагою інтегрованого підходу є можливість отримання максимального прибутку за прийнятого рівня ризику, і реалізація зваженого підходу до управління ліквідністю завдяки більш точному визначенню потреби в ліквідних коштах. Проте даний підхід потребує застосування багатьох складних методів і прийомів та високого рівня кваліфікації менеджерів.

Негативним моментом даного підходу є неможливість застосування в умовах кризи, спаду стабільності, підвищеного рівня ризиковості.

На сьогоднішній день світова банківська практика виділяє на мікроекономічному рівні три основних методи взаємозв'язку пасивів і активів: загальний метод розподілу коштів або загальний фонд коштів, метод розподілу активів, або конверсія коштів і науковий метод [15, с. 650]. Кожен із вищезазначених методів управління ресурсами оснований на загальних підходах, які повинні передбачати:

- визначення сукупних обсягів ресурсів, якими володіє комерційний банк;
- встановлення частин ресурсів, які можуть бути використані в якості джерел кредитних операцій;
- безпосереднє вирішення питання оптимального розподілу ресурсів за термінами, видами активних операцій;
- збалансування обсягу пасивних та активних операцій.

Найпростіший у застосуванні є перший метод - метод загального фонду. В основі його лежить ідея об'єднання всіх ресурсів банку з наступним їх розміщенням відповідно до визначених пріоритетів. Такими пріоритетами є: первинні резерви, які охоплюють готівку, чеки, інші платіжні засоби в процесі

інкасації, рахунки в НБУ, кошти на коррахунках в інших комерційних банках; вторинні резерви, які включають в основному цінні папери, що входять до інвестиційного портфеля банку, далі йдуть статті; позички, цінні папери фірм та компаній, будинки і обладнання [56, с. 85]. Цей метод дає найбільш загальні пріоритети розподілу, призначення яких є допомога керівництву оперативних відділів у розв'язанні проблеми поєднання надійності, ліквідності та прибутковості банківської установи (див.рис. 3.1.)

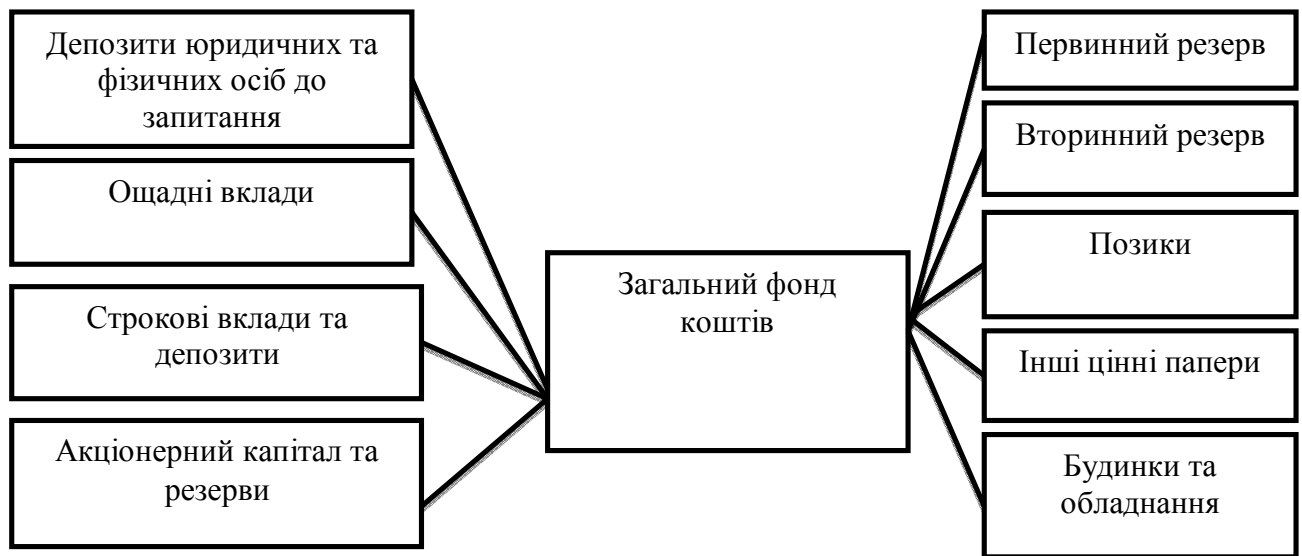

Рис. 3.1. Схема методу загального фонду [56, с.86].

Загальний метод розміщення коштів вважається досить ризикованим, оскільки може знизити ліквідність банку через неврахування вимог ліквідності щодо вкладів та депозитів до запитання, ощадних вкладів і строкових депозитів. У зв'язку з цим, застосовують його великі банки, які мають значні ресурси, тому можуть не дотримуватися термінів, на які залучаються депозити та вклади. Навпаки, середні і дрібні банки не можуть собі дозволити таке пропорційне розподілення коштів, тому що це приведе до значних ризиків, пов'язаних з їх ліквідністю.

Поява другого методу управління кредитними ресурсами пов'язана з намаганням розмежувати джерела коштів відповідно до норм обов'язкових резервів і швидкості їх обігу. Так, вклади та депозити до запитання мають

найбільшу швидкість обігу, і тому кошти по них повинні розміщуватися в первинні і вторинні резерви, та в меншій мірі - в інвестиції, тобто в цінні папери фірм і корпорацій. Власні кошти не резервуються і мають низьку швидкість їх обігу.. Таким чином, цей метод створює в середині самого банку декілька «центрів ліквідності - прибутковості», які використовуються для розміщення коштів, що залучаються банком з різних джерел. Такі центри в світовій банківській практиці визначаються як «банки всередині банку», оскільки розміщення коштів з кожного центру здійснюється незалежно від розміщення коштів з інших центрів, тобто існує ніби банк вкладів та депозитів до запитання, банк ощадних вкладів, банк термінових вкладів та депозитів, банк основного капіталу [65, с. 91].

Основними перевагами даного методу є: по-перше, координація термінів між статтями пасиву і їх направлення в активи; по-друге, зменшуються ліквідні активи і збільшуються додаткові вкладення в позики і інвестиції, що приводить до збільшення норми прибутку. Цей метод базується на швидкості обігу різних вкладів, тобто здійснюється координація між терміном вкладів в активні операції (що показано на рис. 3.2).

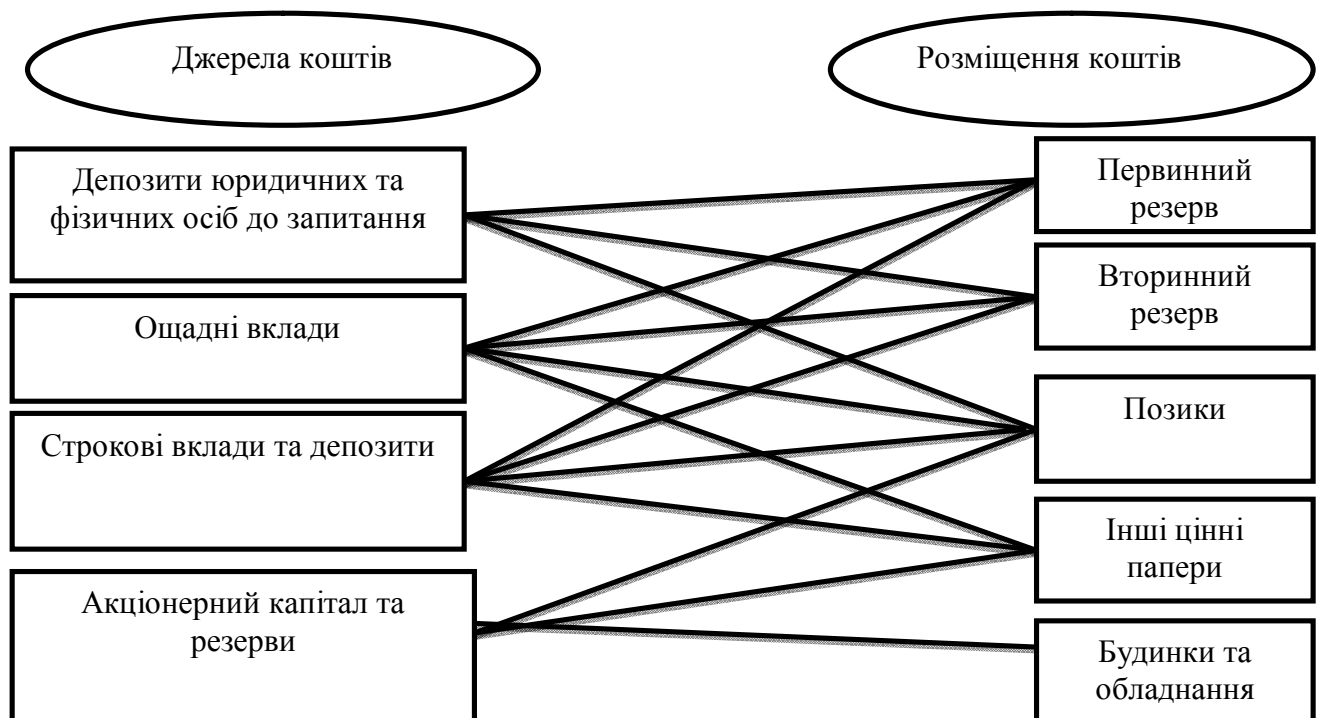

Схема 3.2 Схема методу розподілу активів [56, с.92].

Однак цей метод має наступні недоліки: відсутній тісний зв'язок між окремими групами пасивів і загальною їх сумою; існує незалежність джерел коштів від шляхів їх використання; не враховує сезонних коливань в окремих банках, згідно яких попит на кредит може зростати саме в той момент, коли обсяг вкладів зменшився; в основі цього методу лежить середній, а не граничний рівень ліквідності [15, с. 652].

Крім цього, в обох розглянутих методах робиться акцент на ліквідності обов'язкових резервів та можливе вилученню вкладів і менш приділяється уваги необхідності задоволення заявки клієнтів на кредит.

Таким чином, обидва розглянуті методи є дещо спрощеними і зводяться до застосування найпростіших прийомів наукового управління для аналізу зв'язків між різними статтями активу та пасиву. Вони вказують на шляхи розміщення всіх доступних для інвестування коштів таким чином, щоб забезпечити достатню норму прибутку, здійснюючи операції з урахуванням обмежень ліквідності і надійності, встановлених органами банківського контролю [22, с. 145].

Складніша методика передбачає збалансований науковий підхід до розв'язання управлінських проблем регулювання ресурсів з використанням прогресивних методів і комп'ютерної техніки для вивчення взаємодії елементів у складних моделях. Цей підхід базується на визначенні цілей, встановленні зв'язків між різними елементами моделі, оцінці можливої поведінки неконтрольованих змінних і виявленні внутрішніх і зовнішніх обмежень, які регламентують дії керівництва. Мета даного методу - максимізація прибутку при різного роду обмеженнях як зі сторони статей пасиву, так і направлення коштів.

Отже, в усьому світі рівень ефективності управління пасивами розглядається, як один із найважливіших чинників підвищення стабільності, надійності, ліквідності та прибутковості діяльності комерційного банку. В умовах жорстокої конкуренції, що супроводжує розвиток ринкової економіки, необхідно постійно вдосконалювати системи та форми управління пасивами комерційного банку, швидко оволодівати нагромадженими в теорії та практиці знаннями,

знаходити нові неординарні рішення в динамічній ситуації. Лише такий підхід до управління забезпечує вигреш у конкретному середовищі або принаймні нормальні умови розвитку організації [34, с. 69].

Управління пасивами комерційного банку та його результати мають відповідати певним вимогам. Ці вимоги накладають відбиток на саме управління і повинні обов'язково виконуватись на кожному етапі.

Для безпосередньої реалізації методів управління пасивами та політики управління активів та пасивів в банку створюється спеціальний орган — комітет із управління активами і пасивами. Його завданнями є розробка методик і регламентів, що реалізують функцію управління активами і пасивами, а також здійснення моніторингу і контролю за реалізацією зазначеної функції. До складу комітету, як правило, входять керівники структурних підрозділів банку, безпосередньо відповідальні за проведення активних і пасивних операцій: начальник кредитного управління, начальник управління цінних паперів, начальник управління дилінгу, скарбник або начальник економічного управління, головний бухгалтер, керівники найбільших філій [74, с. 263].

Комітет із управління активами і пасивами розробляє методики і регламенти, що стосуються управління ризиками, проводить моніторинг та аналіз ефективності роботи банку; встановлює процентні ставки по депозитах і кредитах; стежить за дотриманням нормативів, установлених Національним банком; проводить аналіз короткострокових прогнозів за джерелами і напрямками використання коштів; розглядає й аналізує звітність про відповідність фактично встановлених процентних ставок, установлює ліміти на окремі види активів і стежить за їхнім дотриманням.

3.2. Проблеми та напрями вдосконалення пасивних операцій комерційних банків

Банківська система є важливим елементом будь-якої країни, оскільки, мобілізуючи тимчасово вільні кошти, перетворює їх на капітал, що працює.

Стабільне функціонування банківської системи України перебуває у тісному взаємозв'язку із нарощуванням обсягів банківських ресурсів, яке відбувається за рахунок пасивних операцій [89, с. 156].

Розвиток банківської системи України, подолання кризових явищ і відновлення економіки, залежить від вирішення ряду нагальних проблем пов'язаних з пасивними операціями, оскільки в наслідок їх проведення утворюються банківські ресурси, а останні в свою чергу є головною рушійною силою розвитку банків, джерелом підтримання ліквідності, відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості та підвищенні довіри до банку з боку суб'єктів ринку.

Крім того, перед українськими комерційними банками гостро стоїть проблема розбіжності між строками залучення та розміщення ресурсів, тобто не вирішено остаточно завдання забезпечення ліквідності та платоспроможності. Для вирішення даної проблеми банкам необхідно підтримувати певне належне співвідношення між власними і залученими коштами, оскільки надмірна наявність залучених коштів збільшує ризик і підвищує потенційну загрозу неплатоспроможності банку [88, с. 235].

Дії комерційних банків, що спрямовані на здійснення пасивних операцій, тобто формування ресурсної бази пов'язані із вирішенням потрійного завдання: знайти джерела фінансових ресурсів з мінімальною вартістю; забезпечити здійснення активних операцій у визначених обсягах і напрямках; ефективно використовувати та управляти фінансовими ресурсами.

Як раніше зазначалось, основу ресурсів банку складають залучені і позичені кошти. Незважаючи на це, важливу роль в ефективній діяльності комерційного банку відіграють власні ресурси.

Роль власних ресурсів у діяльності комерційних банків дуже велика, оскільки за їхній рахунок фінансується придбання будівель, меблів, організаційної техніки.

Значний приріст власного капіталу українськими банками в останні часи вказує на позитивну динаміку, але все одно капітал наших банків набагато менший за капітал зарубіжних банківських установ. Тому його нарощування має бути одним із пріоритетних завдань кожного комерційного банку [89, с. 158].

Одним із головних внутрішніх джерел нарощення обсягів капіталізації для великих банків можна вважати прибуток, який одночасно слугує і функцією фінансової і дивідендної політики банку. Існує два способи нарощення капіталізації банку за рахунок прибутку: безпосереднє збільшення прибутку шляхом зростання дохідності активних операцій або шляхом реінвестування чистого прибутку [88, с. 160].

Для вирішення проблеми підвищення рівня капіталізації банківської системи України, що на сьогодні є важливою, банкам було б доцільно переважну частину прибутку спрямовувати на приріст власного капіталу, тобто зменшити виплати дивідендів до мінімальних розмірів.

Проте сучасний стан банківської системи країни такий, що значна кількість банків має збиткові результати або мізерні прибутки, а тому такі установи обмежені в можливостях збільшувати власний капітал за рахунок прибутку [28, с. 116].

На сьогодні негативний вплив на банківську діяльність мають також низькі доходи населення, незадовільний фінансовий стан позичальників потребує створення значних резервів, що в умовах відсутності відносно стабільних джерел надходження ресурсів ускладнює формування ресурсної бази комерційних банків.

Для підтримання капіталу банків на адекватному рівні необхідно стимулювати його приплив у банки за рахунок активного залучення коштів акціонерів, у тому числі і портфельних інвесторів [33, с. 10]. Проте тут з'являється ще одна проблема - це збалансування інтересів дрібних акціонерів, великих акціонерів та менеджерів банку.

Для виправлення ситуації менеджерам банків доцільно запровадити систему пільг для акціонерів, елементами якої є:

1. Кредитування їх під заставу акцій. При виникненні тимчасової потреби в грошах акціонеру банку, що бажає залишитись у складі його власників не вигідно продавати акції банку, тому що вони будуть викуплені за нижчої від вартості придбання ціною. Ціна ж майбутнього придбання буде вищою від ціни продажу, що відбувся, у випадку успішної діяльності банку, бо без цього немає інтересу утримувати акції. Для більшої ліквідності застави можна оцінювати заставлені акції за номіналом з врахуванням дисконту на суму процентів на кредит, але процентна ставка при цьому має дорівнювати обліковій ставці НБУ. Дивіденди, нараховані за підсумками звітного року, нараховуються і акціонеру-боржнику, тому що він під час користування кредитом не перестає залишатись акціонером.

2. Удосконалення системи пільгових тарифів (з урахуванням принципів доходності тарифів) на послуги банку для акціонерів.

3. Оновлення системи пільгових (але не занижених) курсів обміну валют для акціонерів.

4. Комплексне обслуговування акціонера[77, с. 25].

Збільшення капіталізації банківського сектора можливе через розвиток напрямку залучення зовнішніх (вихід на IPO) та внутрішніх запозичень. Оптимальним методом підвищення рівня власного капіталу банків, на наш погляд, можна вважати публічне розміщення акцій (IPO) на відкритому фінансовому ринку, що дасть змогу банкам підвищити свою інвестиційну привабливість. Для вирішення цього завдання варто розкривати інформацію про власників та отримувати високі інвестиційні рейтинги, тобто підвищити прозорість діяльності.

Окрім цього, на подолання проблем недокапіталізованості банківського сектору мають бути спрямовані зусилля менеджменту кожного окремого комерційного банку. Робота має бути спрямована на мобілізацію власного капіталу з усіх доступних джерел [50, с. 106].

На нашу думку для розв'язання проблем достатності капіталу, а також і багатьох інших, з якими стикається та чи інша банківська установа у процесі формування, розміщення і використання ресурсного потенціалу доцільно використовувати модель формування і управління капіталом банку [28, с. 119]. Модель формування і управління капіталом банку містить три блоки, які необхідно вводити до її складу - це ресурсне регулювання, ресурсне формування та оптимізація ресурсної бази (рис. 3.3.)

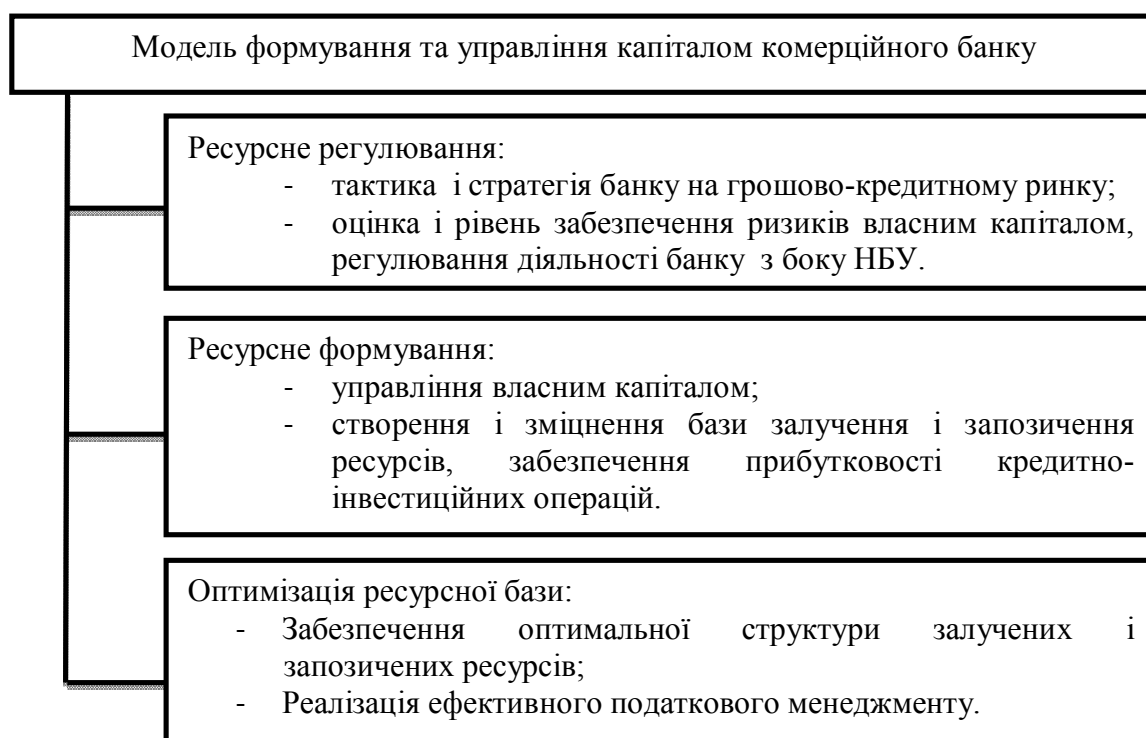

Рис.3.3. Схема побудови моделі формування і управління капіталом банку[28, с. 119].

Підхід до розробки моделі формування і управління капіталом банку має цільову спрямованість: комплексне охоплення всіх елементів, які формують або можуть впливати на побудову й використання ресурсного потенціалу банку.

Таким чином, вітчизняні банківські установи значну основну увагу повинні приділяти проблемі підвищення капіталізації. У зв'язку з цим доцільним буде згрупування основних напрямів вирішення цієї проблеми:

1. Перш за все необхідно здійснити поетапну реструктуризацію і санацію банківської системи, з метою консолідації вітчизняного банківського сектора. Для цього слід стимулювати злиття і поглинання банків.

2. Необхідно скоротити чисельність неефективних у своїй роботі, недокапіталізованих та неплатоспроможних банків, шляхом застосування до них процедури банкрутства.

3. В швидкоплинних умовах ведення бізнесу необхідно розроблювати стратегію зростання власного капіталу [77, с. 30].

Крім того в процесі підвищення рівня капіталізації банків може брати участь і держава, шляхом рекапіталізації. Тобто, держава може через механізми рекапіталізації нарощувати капітал банків і підвищувати його якість.

На нашу думку вище запропоновані заходи підвищення капіталізації дадуть змогу в умовах нестабільності або фінансової кризи зберегти вітчизняну банківську систему, підвищити її фінансову стійкість.

Звісно проблеми пов'язані з формуванням власних коштів є важливими для банків та потребують негайного вирішення, проте більша частина ресурсної бази формується за рахунок залучених та позичених коштів. Тому особливої уваги та розв'язання потребують проблеми пов'язані з залученням коштів.

Основна частина залучених коштів банку утворюється за рахунок депозитних коштів, розміщених в банку для збереження та використання з наступною виплатою відсотків вкладникам. Депозитні операції формують той ресурсний фундамент, завдяки якому банки розвиваються.

Досягнення ефективності депозитних операцій – мета кожного банку. Кожна банківська установа знаходить у цьому напрямку свої підходи.

Щоправда, високий рівень інфляції, бюджетний дефіцит, зниження життєвого рівня населення, відсутність коштів і неплатежі господарюючих суб'єктів, що безпосередньо пов'язано з деградацією виробництва, а також ряд інших факторів перешкоджають активному розвитку депозитних операцій як однієї з найважливіших функцій комерційних банків [44].

Практична реалізація завдань щодо вдосконалення депозитних операцій комерційних банків пов'язана насамперед з проблемою нарощування обсягів різних видів депозитів усіх категорій вкладників, адже в умовах розвитку ринкових відносин значно розширюються сфери діяльності комерційних банків,

що викликає необхідність залучення додаткових обсягів капіталів з метою забезпечення ресурсами потреби в зростанні банківських активів.

Одним з напрямків вирішення проблеми нарощування обсягів клієнтської бази є оновлення системи залучення клієнтів.

На сьогодні більшість українських та іноземних банківських працівників та аналітиків згодні з тим, що фінансова та банківська галузь потребує нової системи поглядів, зокрема в сфері залучення клієнтів. Старі моделі ведення бізнесу стають все менш корисними в теперішніх економічних умовах. На думку маркетингових директорів Citigroup Inc. (найбільший міжнародний фінансовий конгломерат, в сфері фінансового обслуговування клієнтів в США) банкам необхідно переглянути свої підходи до оцінки потреб клієнтів, а також «спростити процес і сформувати у клієнтів відчуття так званої природності фінансового обслуговування». Необхідно зробити основний акцент на вдосконаленні інтерфейсу каналів взаємодії банків з вкладниками. Крім того, необхідно вишукувати кращі способи формування у клієнтів позитивного досвіду взаємодії з банком, а не порівнювати власні досягнення з показниками інших банків [54].

В теперішній час відбуваються фундаментальні зміни в уподобаннях банківських клієнтів, розвитку інтернет - каналів обслуговування, об'ємах інформації. В зв'язку з цим банкіри мають задумуватись про роль і місце своїх установ в сучасних умовах.

На нашу думку, вітчизняним банкам необхідно втілювати в життя оновлені принципи роботи з клієнтами, для задоволення їх потреб, та якомога більшого залучення до співпраці з банками, що в свою чергу призводить до збільшення ресурсної бази банку.

Для визначення фінансових потреб клієнтів банкам необхідно використовувати декілька підходів, зокрема, - традиційні дослідження які проводяться спеціалістами банку, та дослідження в інтернеті.

Важливим моментом в сфері залучення клієнтів банками є визначення їх поведінкових особливостей. Закордонні банки приділяють цьому велику увагу. З

врахуванням теперішнього рівня розвитку технологій зрозуміти клієнта простіше, оскільки збільшилась кількість точок контакту з ними. Наприклад американський банк Citigroup активно використовує систему показників NetPromoterScore для фіксування побажань клієнтів, та швидкого їх задоволення.

Дана система є інструментом управління, який може бути використаний для оцінки лояльності відносин клієнтів і фірми. Вона служить в якості альтернативи традиційним дослідженням задоволеності клієнтів, та є придатною для використанні іншими банками, зокрема і українськими.

При сучасному рівні технологічного розвитку, якому притаманне широке використання мобільних технологій та зростання значущості соціальних мереж, клієнти банку бажають мати доступ до власних коштів та послуг банків в будь-який час. Розвиток передових технологій та новинок дозволяють припускати, що наведена вище ціль буде досягнута. Також ефективним напрямом роботи банків щодо залучення клієнтів можна назвати віртуалізацію робочих місць банківських працівників. «Віртуальні» робочі місця зможуть забезпечити інтегрований телефонний зв'язок, надати чудову якість відеозв'язку, а також високу швидкість обслуговування, що в свою чергу приверне увагу нових клієнтів [54].

В наш час, в світовому банківському просторі зростає кількість так званих «віртуальних клієнтів», тобто це ті клієнти які майже не відвідують банк, а взаємодіють з ним за допомогою електронних сервісних каналів. Тому, розвинені банки світу напрацьовують організовану стратегію роботи з такими клієнтами.

На відміну від зарубіжних банківських установ, на сьогодні послугами лише дистанційного доступу до банківського рахунку в Україні користується ще зовсім мала кількість наших громадян. Це пов'язано з тим, що далеко не всі вітчизняні банки пропонують такий вид послуг, також необхідно врахувати менталітет нашого населення, який проявляється в недовірі до таких банківських послуг, наявність шахрайських схем у цій царині тощо [63, с. 18].

Ще однією технологією, яка може сприяти залученню клієнтів є «віддалений прийом депозиту» (mobileremotedepositcapture - RDS). Хоч дана технологія на даний час знаходиться в стані «пілотного» тестування, проте вона в найближчий

час може стати найефективнішою функцією мобільного управління рахунками в банках розвинених країн, та можливо в подальшій перспективі й в Україні.

«Планшетний банкінг» - відносно новий банківський канал, проте його потенціал досить значний. Банкам для його зростання необхідно зайнятись тестуванням технологій планшетного банкінгу. Багато експертів вважають, що можливості планшетного банкінгу для взаємодії з клієнтами і задоволення їх потреб майже безмежні. В перспективі, банки розпочнуть трансформацію онлайн-пропозицій в планшетні. Проте для розвитку даного виду банкінгу необхідно перейти до активного застосування технології NearFieldCommunication (з англ. комунікація ближнього поля), або скорочено NFC, яку вже кілька років просувають в якості універсального рішення для реалізації безконтактних платежів. За допомогою NFC пристрої можуть встановлювати високочастотне з'єднання на відстані близько 10 сантиметрів. На практиці це означає, що, піднісши смартфон або карту з чіпом до терміналу, користувач може здійснити платіж бездротовим шляхом, що в теорії спрощує процес покупки. Великі проекти з використанням NFC активно, хоча і з перемінним успіхом розгортаються в США і Європі, але в Україні використання даної технології знаходиться на початковому етапі.

Готової інфраструктури для реалізації NFC-платежів в Україні на жаль немає, але вона може з'явитися найближчим часом, тому що вже близько 7-8% всіх POS-терміналів в Україні мають підтримку NFC. Необхідно, щоб одержали широке поширення мобільні телефони з вбудованими NFC-чіпами, а вони зараз є тільки в флагманських смартфонах Samsung і HTC, доступних в Україні.

Крім того для залучення клієнтів до безпосередньо депозитних операцій банкам необхідно створювати різні види рахунків нових типів, або удосконалювати вже існуючі.

Одним із методів залучення приватних заощаджень у банківські установи є відкриття так званих "металевих депозитів". Навіть дуже обмежені за обсягом операції банків із дорогоцінними металами викликали підвищений інтерес до них

із боку приватних осіб в Україні. Важливу роль у цьому відіграли традиційна недовіра до гривні та падіння курсу долара [23, с. 96].

Крім того для збільшення кількості клієнтів банкам необхідно розширити обсяг строкових депозитів за рахунок використання коштів спеціального призначення, що містяться на рахунках підприємств, розширити практику залучення коштів на ощадні вклади а також активно використовувати процентну політику як метод стимулювання розміщення коштів.

На нашу думку процентна політика є найефективнішим методом залучення для немалої частини клієнтів в умовах що сформувались на сьогодні, оскільки потенційний вкладник розміщуючи свої вільні кошти на депозитний рахунок в банк, прагне це робити під найвищу % ставку, з метою отримання додаткових коштів. Звісно процентну політику можна вважати ефективним методом залучення клієнтів однак інфляція в країні може значно знизити ефективність даного стимулу до розміщення коштів у банках, обезцінюючи вклади юридичних та фізичних осіб. Тому банки для утримання коштів клієнтів змушені постійно підтримувати процентні ставки на позитивному рівні стосовно темпів інфляції в країні [63, с. 20].

Підприємствам банки можуть надавати різноманітні консультаційні послуги з управління активами, аналізуючи форми використання і джерела грошових коштів господарських організацій. Може бути корисним досвід зарубіжних банків, які повністю беруть на себе розрахунково-облікове обслуговування клієнтів: ведення амортизаційних і пенсійних рахунків, бухгалтерський облік операцій, нарахування і сплата податків, розрахунки заробітної плати, контроль за динамікою товарних запасів і продаж, аналіз витрат та інші послуги.

У сучасних умовах для залучення клієнтів необхідним є вдосконалення комунікаційної політики банку, що, може бути забезпечене використанням заходів “паблісіті”. Насамперед мається на увазі використання вірусного маркетингу, який забезпечить поширення позитивної думки про банк серед потенційних клієнтів. Дуже важливим у цьому аспекті також є стимулювання та заохочення власного персоналу до пропагування банківських продуктів серед населення. Для

поширення реклами на нашу думку ефективним буде використання відео технологій нового формату. До них відносять: рекламні ролики, які транслюватимуться через екрани банкоматів, обслуговування через відеобанкомати, спілкування клієнтів по відеозв'язку з представниками контактних центрів, перегляд інтернет-сайтів банків, які будуть містити рекламні освітні та інтерактивні відеоролики. Крім того відео технології можна використовувати не лише для пропагування реклами але і для полегшення роботи в банку. Зокрема: фіксація цифрового підпису, забезпечення безпеки, проведення відео-нарад між керівництвом [55, с. 625].

Ще однією проблемою, яку необхідно вирішити є те, що, механізм депозитної політики банків України не є сформованим та діючим на сучасному етапі. Одним із першочергових завдань економічної науки і практики є необхідність його оновлення та вдосконалення, розроблення загальної концепції та відповідних важелів, що відповідали б сучасним потребам як на рівні окремого банку, так і банківської системи України в цілому.

Для удосконалення механізму формування та реалізації депозитної політики в банках України необхідно застосовувати методичний підхід. До процесу формування депозитної політики банку слід віднести такі етапи:

- встановлення параметрів депозитної політики банку відповідно до напрямів його діяльності;
- визначення напрямів депозитної діяльності та джерел формування депозитних ресурсів банку;
- розробка проекту меморандуму депозитної політики банку;
- оцінка та аналіз розробленого проекту підрозділами, відповідальними за реалізацію депозитної політики, та внесення відповідних зауважень, пропозицій, коректив;
- затвердження остаточного варіанта депозитної політики банку;
- упровадження політики в діяльність банку;
- контроль за дотриманням параметрів депозитної політики банку;
- корегування депозитної політики банку [44].

Отже інноваційні технології в сфері залучення клієнтів в наш час відіграють дуже важливу роль. Нове бачення розвитку сфери банківських послуг ґрунтується на концепції «банку майбутнього». Під час створення банку майбутнього застосовуються інноваційні технології у сфері банківських послуг – це такі технології, яким притаманний «стратегічний ефект» приросту клієнтської бази, зменшення витрат на здійснення банківських операцій за оптимального рівня операційного ризику і операційних витрат.

Однак далеко не всі можливі аспекти вдосконалення операцій по залученню клієнтів та коштів до банківських установ залежать від ефективності функціонування самих комерційних банків. Важливе місце у даній сфері грошово-кредитних відносин належить оптимальному застосуванню окремих інструментів і важелів регулювання макроекономічних процесів з боку держави як активного учасника процесу розширеного відтворення. Йдеться насамперед про окремі інструменти впливу Національного банку України на діяльність комерційних банків [63, с. 20].

НБУ слід вжити ряд заходів, спрямованих на перегляд існуючих основ резервної політики. Така політика є найбільш адміністративним інструментом регулювання з усього набору важелів впливу, якими нині оперують центральні банки у країнах з розвиненими ринковими відносинами, адже норма резервування, по суті, визначає, яку саме частку залучених ресурсів банки можуть спрямувати у різні види вкладень з метою отримання прибутку. Тому в сучасних умовах у ряді розвинених країн має місце тенденція до поступової відмови центральних банків від активного застосування резервної політики і переходу до переважного використання більш "м'яких" форм регулювання банківської діяльності, зокрема, через операції на відкритому ринку, тобто купівлю-продаж державних цінних паперів.

Використання даних напрямків розвитку пасивних операцій може привести, як показує зарубіжна практика, до покращення діяльності банку. Практичне їх застосування дозволить банку збільшити обсяг своєї ресурсної бази, яку він може

використовувати для проведення активних операцій, і, як наслідок, збільшити прибутковість банку та завоювати передові позиції на ринку банківських послуг.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Аналізуючи методи управління пасивами а також проблеми та напрями вдосконалення пасивних операцій комерційних банків можна зробити наступні висновки.

У сучасній банківській практиці під управлінням пасивами прийнято розуміти інтегрований підхід до управління балансом банку, який розглядається як єдине ціле і спрямовується на досягнення загальної мети підвищення прибутків за прийняттого рівня ризику.

Як правило, у банківській практиці використовуються фінансові методи управління з позиції власного капіталу та цінові і нецінові методи з позиції зобов'язань. В цілому управлінський цикл стосовно пасивів банку охоплює аналіз змін основних складових, коефіцієнтний аналіз фінансового стану банку із урахуванням власного капіталу та зобов'язань, а також всі процедури моніторингу системи формування та використання ресурсів банку.

Теоретичні дослідження показують, що в сучасних умовах функціонування вітчизняних комерційних банків процес управління пасивами може бути вдосконалено на основі наступних заходів: впровадження заходів націлених на оптимізацію обсягів власного капіталу та зобов'язань із урахуванням їх співвідношення; проведення постійних аналітичних досліджень, в контексті вивчення змін, які відбуваються із складом і структурою власного капіталу та зобов'язаннями банку; впровадження елементів планування і контролю у процес управління пасивами комерційного банку, що забезпечить формування інформаційного потоку для прийняття більш дієвих рішень та обов'язкова розробка та впровадження заходів розширення клієнтської бази банку, що забезпечить збільшення депозитів як юридичних, так і фізичних осіб.

Наприкінці зауважимо, що процес удосконалення системи управління пасивами вітчизняних комерційних банків повинен спиратися на систему контролю за своєчасним виконанням поставлених завдань, які передбачено стратегічною фінансовою програмою їх розвитку. Разом з тим, менеджерам банків доцільно залучити метод фінансового прогнозу, який здатен визначити

оптимальну величину всіх складових пасивів банку та вказати більш дієвий напрямок удосконалення в майбутньому. Лише такий підхід може забезпечити прийняття більш адекватних та дієвих управлінських рішень, які відповідатимуть наміченому стратегічному розвитку.

Дослідивши проблеми та напрями вдосконалення пасивних операцій необхідно зазначити, що, стабільне функціонування та подальший розвиток банківської системи України перебувають у взаємозв'язку із збільшенням обсягів банківських ресурсів. Як у вітчизняній так і у зарубіжній практиці від оптимальної ресурсної бази залежать важливі показники діяльності кредитних установ, такі як рентабельність та ліквідність. Перед банками України гостро стоїть проблема розбіжності між строками залучення та розміщення ресурсів.

Необхідно підтримувати певне співвідношення між власними і залученими коштами, оскільки надмірна наявність залучених коштів збільшує ризик і підвищує потенційну загрозу неплатоспроможності банку. Переважне формування банківських ресурсів за рахунок власного капіталу призводить до втрати певною групою акціонерів контролю над банком, зниження рівня виплати дивідендів і ринкової вартості акцій.

На сьогодні негативний вплив на банківську діяльність мають низькі доходи населення, незадовільний фінансовий стан позичальників потребує створення значних резервів, що в умовах відсутності відносно стабільних джерел надходження ресурсів ускладнює формування ресурсної бази комерційних банків.

Ще однією проблемою є те, що, власний капітал хоч і має позитивну динаміку до зростання, проте він все ж залишається набагато меншим ніж капітал зарубіжних країн. Тому його нарощування має бути одним із пріоритетних завдань кожного комерційного банку.

З метою покращення пасивних операцій спрямованих на збільшення власного капіталу банку можна застосувати такі заходи:

- обмеження можливостей зростання ризикових активів;
- впровадження дивідендної політики;
- залучення нових акціонерів;

- залучення коштів на умовах субординованого боргу.

Проблеми власного капіталу звісно важливі, проте велика частина ресурсів банку утворюється за рахунок депозитних ресурсів – коштів, розміщених в банку для збереження та використання з наступною виплатою відсотків вкладникам.

Напрямами вдосконалення пасивних депозитних операцій банку є:

- розвиток нових видів вкладів, які б відповідали зростаючим потребам клієнтів;
- стимулювання залучення ресурсів через збільшення та диференціацію процентної ставки;
- удосконалення порядку та методів виплати відсотків;
- розвиток спектра додаткових послуг вкладникам;
- використання різних видів цінних паперів для залучення ресурсів;
- підвищення якості обслуговування клієнтів.

Для якісного управління пасивними операціями комерційними банками вирішуються такі завдання:

- визначати найбільш вигідних клієнтів, тобто таких, які забезпечать більшу стабільність депозитної бази та більш високий залишок на своєму рахунку;
- визначати кількість клієнтів, яких необхідно залучати для підтримання заданого обсягу депозитної бази;
- проводити роботу щодо залучення найбільш вигідних потенційних клієнтів, однак продовжувати утримувати й колишніх клієнтів;
- проводити гнучку цінову політику індивідуально для окремих клієнтів.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку мають бути питання розроблення і оптимізації роботи банків з проведення пасивних операцій.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних аспектів організації та практичного механізму формування пасивних операцій комерційних банків в умовах ринкових відносин дозволило зробити ряд висновків науково – теоретичного та прикладного характеру:

1. На основі вивчення різних підходів до трактування категорії «пасивні операції» дане поняття одержало у роботі свій подальший розвиток, що виявилось в уточненні економічної сутності пасиви, їх форм, а також в виділенні основної особливості пасивних операцій, яка полягає в тому, що вони дозволяють залучати в банки грошові кошти, що вже знаходяться в обороті. Нові ж ресурси створюються банківською системою в результаті активних кредитних операцій. Пасивні операції постають ключовим елементом управління банківською діяльністю, оскільки без якісного формування ресурсної бази банку неможливо забезпечити потрібну ефективність проведення активних операцій. Крім того, досліджено можливість ототожнення поняття «пасиви» та поняття «ресурси». Визначено що, тлумачення категорії «пасиви» не рідко зводиться до поняття «ресурси», за рахунок яких здійснюються кредитні, інвестиційні та інші активні операції банку.

2. В роботі приділена увага особливостям формування ресурсної бази комерційних банків, значенням ресурсів в загальній активній позиції банків на фінансовому ринку, сутність банківських ресурсів, їх склад і структуру. Проведено структурний аналіз вітчизняного ринку банківських ресурсів, формування власного капіталу та аналіз зобов'язань банків. Розглянуто напрями ефективного управління ресурсною базою комерційних банків.

3. Результати аналізу операцій банків з формування власного капіталу як складової ресурсної бази, яка формується в процесі пасивних операцій засвідчили, що банківський капітал – це основа основ діяльності будь-якого банку, це пояснюється тим, що процес утворення капіталу і надання позик перебувають в тісному взаємозв'язку. Досліджуючи показники банківської системи визначено, що чітко спостерігається тенденція відставання темпів росту капіталу від темпів

росту активів, що є негативним явищем і негативно впливає на рівень адекватності банківського капіталу. Для вирішення цього протиріччя банкам необхідно накопичувати власний капітал.

4. Досліджуючи сучасний стан залучених та запозичених коштів доцільним буде зазначити що, забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним з пріоритетних напрямів, що визначають стратегічні шляхи розвитку банку, оскільки саме депозитні операції становлять основу залучених коштів.

Аналізуючи стан сучасного депозитного ринку банківського сектору України можна зазначити про відносне зростання обсягів залучених банками коштів від фізичних осіб. Проте дане явище можна трактувати дwoяко, з однієї сторони – це відновлення довіри населення до банків, а з іншої – ресурс залучений від фізичних осіб є дорогим, і на фоні відсутності активного кредитування, скорочує дохід банків.

Крім того, із розширенням сфер банківської діяльності виникає необхідність обґрунтування запозичених коштів банків. Операції по запозиченню коштів визначають як купівлю фондів, а їх джерела – як не депозитні зобов'язання банку. Проводячи дослідження можна визначити що основним джерелом запозичених коштів що використовується вітчизняними банками є міжбанківський кредит.

5. У результаті обґрунтування тези про те, що управління пасивами банку є особливою складовою менеджменту ресурсів банку, визначена сутність такого управління як сукупність підходів, методів та інструментів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із процесами формування, організації залучення та обґрунтування напрямків використання пасивів банку, з метою досягнення поставлених перед банком цілей з урахуванням мінливих умов зовнішнього середовища. Сутність процесу управління пасивами розкривається через призму еволюційних підходів до даного менеджменту. У роботі досліджено ефективність методів взаємозв'язку активів і пасивів. У світовій практиці виділяють 3 основні методи взаємозв'язку активів та пасивів : метод розподілу коштів науковий метод та метод розподілу активів. Визначено що, основним

органом реалізації політики управління пасивами є Комітет з управління активами і пасивами.

Обґрунтовано, що вирішення завдань управління пасивами відбувається в умовах обмежень, пов'язаних з діяльністю будь-якої банківської установи. До них належать: обмеження, пов'язані з величиною ризику, що може бути прийнятий банком; обмеження ринкового характеру, до яких можна віднести можливості по залученню коштів, що формують поточні пасиви; обмеження, пов'язані зі специфікою клієнтури банку, потреби якої в тих чи інших банківських продуктах визначають структуру пасивів банку.

Визначено, що побудова ефективного фінансового механізму управління поточними пасивами має супроводжуватися подальшим вдосконаленням методик їх аналізу та прогнозування.

6. Проведене дослідження сучасного стану пасивних операцій в Україні і ставлення поглядів вітчизняних економістів дозволило виробити пропозиції спрямовані на вдосконалення механізму залучення клієнтів, для збільшення ресурсної бази банків. Доцільним буде впровадження закордонного досвіду, зокрема впровадження нової концепції взаємодії з клієнтами, визначення їх поведінкових особливостей що є важливим моментом в сфері залучення клієнтів. Комерційним банкам необхідно приймати заходи по розвитку банківських послуг, які сприятимуть вирішенню проблеми нарощування різних видів депозитів усіх категорій вкладників.

При сучасному рівні технологічного розвитку, якому притаманне широке використання мобільних технологій та зростання значущості соціальних мереж, клієнти банку бажають мати доступ до власних коштів та послуг банків в будь-який час. Розвиток передових технологій та новинок дозволяють припускати, що наведена вище ціль буде досягнута.

Отже інноваційні технології в сфері залучення клієнтів в наш час відіграють дуже важливу роль. Нове бачення розвитку сфери банківських послуг ґрунтується на концепції «банку майбутнього». Під час створення банку майбутнього застосовуються інноваційні технології у сфері банківських послуг – це такі

технології, яким притаманний «стратегічний ефект» приросту клієнтської бази, зацікавленість значимих осіб, зменшення витрат на здійснення банківських операцій за оптимального рівня операційного ризику і операційних витрат.

Тому, на сьогодні вітчизняним банкам необхідно створювати нову сервісну парадигму, щоб забезпечити максимально ефективний підхід до організації обслуговування клієнтів банками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арбузов С.Г., Колобов Ю.В., Міщенко В.І., Науменкова С.В., БАНКІВСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ// Київ ЦНД НБУ – «ЗНАННЯ» 2011. – 502 с.
2. Алексеєнко, М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики [Текст] : монографія / М.Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ. – 2002. – С. 276.
3. Алексеєнко М.Д. Страхування вкладів фізичних осіб: практика та шляхи її вдосконалення // Економіка України (укр.).- 2002.- № 3.- С.17-24
4. Аналітичний огляд ринку українських міжнародних облігацій/ С. Варфоломеев. – К.: Проект АМР США/ПАДКО «Впровадження пенсійної реформи в Україні», 2003. – 79с.
5. Аналітичний огляд банківської системи за 2009 – 2013 роки [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу: http://urik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2012.pdf
6. Анісімова Л.А. Єврооблігації – альтернативний шлях поповнення пасивів кредитно-фінансових установ / Л.А. Анісімова, Т.П. Вахнюк //Вісник академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. – 2011. - №2(58). – с.21-27.
7. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
8. Банківські операції [текст] : підручник / О.В.Дзюблюк, Я.І. Чайковський, Н.Д. Галапуп та ін.; за ред. О.В.Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка» , 2009. – 696 с.
9. Банківські операції [Текст] : навч. посіб. / Т. Д. Косова, О. Р. Циганов. – К. : ЦУЛ, 2008. – 372 с.
10. Банківські операції [Текст] : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Корнеєва. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2007. – 796 с.

11. Банківські операції [Текст] : навч. посіб. / О. І. Копилюк, О. М. Музичка. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : ЦУЛ, 2012. – 536 с.
12. Банківська справа: Теорія і практика: Навч. посіб. / С. М. Подік, В. І. Ігнатенко; За ред. С. М. Подіка. - К.. ФАДА, ЛТД, 2006. – 568с.
13. Бицька, О. Банківський капітал в економіці України [Текст] / О. Бицька // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 1. – С. 48–51.
14. Банківський нагляд. Фінансовий стан банків [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
15. Банківський менеджмент: підручник / О.А. Кириченко, В. І. Міщенко, В. П. Щербань, Я. П. Яценюк, І. В. Гіленко та ін.; за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенка. – К. : Знання, 2005. – 831 с.
16. Василиків Н. М. Банківський капітал як економічна категорія / Наталія Василиків // Вісник ТАНГ. – 2004. – № 4. – С. 51–62.
17. Владичин У. Достатність регулятивного капіталу у вітчизняному та іноземному банківництві України // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – №19. – С. 523–529.
18. Васюренко О.В. Банківські операції: навчальний посібник / О.В. Васюренко. – К.: Знання, 2008. – 318 с.
19. Вожжов С.П. Ресурсогенеруючий потенціал банківської системи як чинник підвищення її ліквідності та стабільності [Електронний ресурс] / С.П. Вожжов. – Режим доступу до журналу: [http:// www.nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/VUbsNbU/2011_2/index.html](http://www.nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/VUbsNbU/2011_2/index.html)
20. Версаль Н.І. Особливості формування депозитних ресурсів банками України / Н.І. Версаль // Фінанси України. – 2012. - №9. – с.89 – 95.
21. Вавканич А.І. Особливості формування ресурсів комерційних банків / А. І. Вавканич // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 1. - С. 17-22.
22. Васюренко, Зянько В.В., Коваль Н.О., Тепня О.В. Банківський менеджмент. Навчальний посібник / Вінниця: ВНТУ, - 2007 – 148с.
23. Волошин, М. Керування депозитною діяльністю багатопродуктового банку [Текст] / М. Волошин // Банківська справа. – 2012. – № 2. – С. 96-108.

24. Галіцейська Ю. Оптимізація роботи банків із залучення депозитів населення в умовах фінансової кризи / Ю. Галіцейська // Банківська справа. – 2009. – № 6. – С. 85.
25. Герасименко В. Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи / В. Герасименко, Р. Герасименко // Вісник НБУ. – № 10. – 2010. – с.12-17.
26. Ганна Карчева «Основні проблеми розвитку банківської системи України у посткризовий період та шляхи їх вирішення» // Вісник національного банку. - 2010. – №8 (174). – С.26-32
27. Гринько О. Прогнозування ресурсів банківських установ / О.Гринько, В. Хохлов // Вісник НБУ. –№ 8. – 2008.– С. 30-36.
28. Груздевич У.Я. Проблеми капіталізації банківської системи України / У.Я. Груздевич // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 116–119.
29. Грошово-кредитна статистика : [на період з грудня 2010 р. - по грудень 2012 р.] [Текст] // Бюлетень Національного банку України. – 2012. – № 2. – С. 96-174.
30. Дзюблюк О.В. Оптимізація формування ресурсної бази комерційних банків / О.В Дзюблюк // Банківська справа. – №5. – 2008.– С. 38-46.
31. Диба М. І. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України / М. І. Диба, Є. С. Осадчий // Фінанси України. – 2012. – № 6. – С.77-88.
32. Диба О.М. Прискорення капіталізації банківської системи України за аспектами впливу іноземного інвестування / О.М. Диба, Є.С. Осадчий, А.П. Стрижак // ДВНЗ “КНЕУ”. – 2010. – С. 271–281.
33. Довгань Ж. Капіталізація банківської системи України / Ж. Довгань // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 10-14.
34. Довгань Ж. Основи комплексного управління активами та пасивами банку [Текст] / Ж. Довгань // Світ фінансів. – 2008. - № 2 (15). – С. 64-69.

35. Деревська О. Активно-пасивні операції та управління ліквідністю банківської установи [Текст] / О. Деревська // Вісник НБУ. – 2008. – Липень. – С. 44–50.
36. Домрачев В.М. Забезпечення стабільності банківської системи України у післякризовий період / В. М. Вавканич // Наукові праці НДФІ. - 2011. - №8. - С. 34-37.
37. Дробязко, Анатолій. Якою банківська система України виходить із кризи 2008-2009 років? [Текст] / Анатолій Дробязко // Вісник Національного банку України. – 2011. – №2. – С. 4-8.
38. Енциклопедія банківської справи України [Текст] / ред. кол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. – К. : Молодь, Ін.Юре, 2001. – 680 с.
39. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000р. №2121-III/Верховна рада України .- Офіц.вид.//Відомості Верховної ради України. - № 5-6. с.30
40. Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002 - N 5. – С.30-35.
41. Зарицька, І. М. Особливості функціонування банківського капіталу в глобальному економічному просторі [Текст] / І. М. Зарицька // Актуальні проблеми економіки. –2009. – № 2. – С. 129–144.
42. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ : прийнята 28.08.2001 р. № 368 / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу:<http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0841-01>.
43. Іщенко О.В. Фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: адаптація зарубіжного досвіду // Формування ринкових відносин в Україні (укр.).- 2007.- № 7.- С.47-52
44. Ігнатова О.М. Романченко В.В. Статистичний аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку депозитної бази українських банків//Науковий вісник Ужгородського університету. - 2011. – [режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/201133_sv2/SOURCE/15.pdf]

45. Козюк В. Монетарні аспекти розвитку поглядів на проблему забезпечення глобальної фінансової стабільності // Вісник Національного банку України. – 2007.–С.34–39.
46. Капур Майкл. Чи банки готові? // Бізнес-Центральної Європи. - 1996 - № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.br.com.ua/referats/Foreign_languages/807-3.html
47. Криклій А. С. Проблеми капіталізації банківської системи України в умовах глобалізації / А. С. Криклій, І. О. Лютий, Т. Б. Рихлінський // Економіка та держава. — 2007. — №5. — С. 10 — 13.
48. Кротюк В. Л., Міщенко В. Еволюція підходів до оцінки капіталу в Базельських угодах // Банківська справа.- 2005.- № 4.-С. 3-10.
49. Коваленко В.В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: монографія / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.
50. Коваль С. Теоретичні основи механізму формування власного капіталу банку / С. Коваль // Вісник ТНЕУ. – 2009. – № 1. – С. 106–116.
51. Козак О. Концепція моделювання фінансового планування у комерційному банку / О. Козак // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 12–13.
52. Коваленко В.В., Черкашина К.Ф. Методичні підходи до визначення рівня капіталізації банківської системи / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина // Фінанси України. - 2010. - №8. - С.73-85.
53. Карнаух Т. Банківські депозити // Бухгалтерія. Право. Податки. Консультація.- 2005.- № 19.- С.67-71.
54. Кругооборот в мобільному просторі / Банківська практика за рубежом. – 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.tneu.edu.ua/>
55. Лютий І. О. Банківський маркетинг: підручн. для студ. вищ. навч. закл.– К.: Центр учбової літератури, 2010. – 776 с.

56. Ларионова И. В. Управление активами и пассивами в коммерческом банке [Текст] / И. В. Ларионова. – М. : "Консалтбанкир"; 2003. – 213 с. -ISBN: 5-93306-043-7
57. Марцин В. С. Проблеми і шляхи підвищення капіталізації банківських установ в управлінні капіталом банку / В. С. Марцин // Фінанси України, 2007. — №2 — С. 77 — 88.
58. Михайлюк Р. В. Удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні / Р. В. Михайлюк // Вісник НУВГП. – 2007. – № 2 (38). – С. 152–158.
59. Меда Н.С. Особливості становлення банківської системи України та їх вплив на формування стратегії розвитку банків / Н. С. Меда // Наукові праці НДФІ. - 2011. - №4. - С. 53-58.
60. Мазур Т. Діяльність фонду гарантування банківських вкладів: зарубіжний досвід і пропозиції для України // Підприємництво, господарство і право (укр.).- 2007.- № 2.- С.95-98.
61. Міненкова С.М. Механізм формування капіталу банків України / С.М. Міненкова // Управління розвитком. – 2011. – № 19 (116). – С. 120–123.
62. Міщенко В. І. Банківські операції: підруч. / [В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренєва] – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2007. – 796 с.
63. Неівестна О.В. Операції комерційних банків по залученню коштів: сучасні технології та світові тенденції розвитку // Фондовий ринок (укр.).- 2001.- № 32.- С.18-22.
64. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ре-сурс]. — Режим доступу : [http // www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).
65. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич, М. Вознюк. - 3-тє вид. - К.: Алерта, Львів: ЛБІ НБМ 2003. - 500с.

66. Операції НБУ на фондовому ринку як інструмент грошово-кредитної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://ru.osvita.ua/vnz/reports/bank/20955>
67. Панкратов Ф.Г., Серьогина Т.К. Комерційна справа. – Навч. посібник для Вузів. Вид.2-ге, виправлене і доповнене. – Рівне. „Вертекс”, 2002. – 352с
68. Пила В. І. Управління капіталізацією банків в умовах фінансової нестабільності / В. І. Пила, О. І. Копилук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. - № 9 (112). – С. 3-7.
69. Перевізник Ю.Р. Роль і перспективи операцій РЕПО у сучасній фінансовій системі/ Ю.Р.Перевізник [Електронний ресурс]. – режим доступу:<http://libfor.com/index.php?newsid=337>
70. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затверджено Постановою Правління Національного банку України від 03.12.2003 р., № 516. / Національний банка України. – офіційний текст. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/?code=z0841-01>.
71. Прокопенко І. Ф., Ганін В. І., Соляр В. В., Маслов С. І. Основи банківської справи: Навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. -410 с.
72. Рисін В.В. Складові елементи ефективної ресурсної політики комерційного банку / В.В. Рисін // Регіональна економіка. – 2009. – № 3. – С. 115.
73. Руденко, Вікторія. Депозити [Текст] / Вікторія Руденко // Контракти. – 2012. – 26 берез. (№ 11-12). – С. 14.
74. Сало І.В., Криклій О.А. Фінансовий менеджмент банку: Навч. посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 314с.
75. Савлук, С. М. Стимулювання нарощування власного капіталу банків [Текст] / С. М.Савлук // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 112.
76. Статистичний випуск / Огляд депозитних корпорацій України. – 2013./ Національний банк України. - [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57420

77. Слобода Л. Я. Зарубіжний досвід управління капіталом банків / Л. Я. Слобода, В. В. Фостяк // Інвестиції: управління, практика, досвід. – 2011. - №11. – С. 25-31.
78. Словник банківських термінів. Банківська справа: термінологічний словник І А. Загородній, О. Сліпушко, Г. Вознюк, Т. Смовженко. - К.: Вид-во "Аконіт", 2000.
79. Ткачук Н. М. Аналіз адекватності регулятивного капіталу банку / Н. М. Ткачук // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкові перетворення в Україні в умовах світових інтеграційних процесів : зб. наук. праць / НАН України, Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2005. – Вип. 6. – С. 497–503.
80. Ткачук Н. М. Специфіка визначення величини власного капіталу комерційного банку / Наталія Ткачук // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 4. – С. 34–44.
81. Тиркало Р. І. Банківська справа: навч. посіб. / [Р. І.Тиркало, І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський та ін.]; за ред. проф. Р. І. Тиркала. –Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 314 с. – (Серія «Банки і біржі»).
82. Ткачук Н.М. Капіталізація банку: економічна сутність і різновиди / Н. М. Ткачук // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 1. - С. 45-49.
83. Фролов С. М. Банківська справа і основні методи регулювання в Україні: теорія та практика: навч. посіб. / С. М. Фролов. –Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 368 с.
84. Фостяк В.В. Особливості побудови механізму управління капіталом банків / В.В. Фостяк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. Зб. наук. праць. – 2011. – №2 (11). – С. 162–166.
85. Фондовий ринок України: правове регулювання: Ч.1,2.- К.: Український інститут розвитку фондового ринку, 2001. – с. 125.
86. Шевченко Р. І. Банківські операції: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2003. — 180 с.

87. Шевченко О. Єврооблігації – 2010 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://man.tochka.net/ua/89037-evroobligatsii-2010-ukraina-beret-v-dolg-dorozhe-dominikanskoj-respubliki/>
88. Чорна О.Є. Капіталізація банківської системи як механізм підвищення темпів економічного зростання країни / О.Є. Чорна, А.В. Атаманцева // Євро-пейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 235–242.
89. Шевцова О.Й. Управління капіталом банку з метою підвищення рівня капіталізації / О.Й. Шевцова, Є.О. Земан // Вісник ДНУ. – 2011. – № 5 (2). – С. 156–162.

Додатки

Додаток А

Депозитні програми банків – лідерів депозитного ринку.

№	Назва банку	Назва вкладу	Можливість поповнення	Строк	Валюта	Мінімальна сума	Виплата %
1.	Приватбанк	Депозит +	Так	1, 3, 6, 12 міс.	Національна валюта	1000 грн.	Щомісячно
		Стандарт	Так	у гривні, доларах США та євро: 1, 3, 6, 12 міс. у рублях РФ: 3, 6, 12 міс.	Гривні, долари США, Євро, Рублі РФ	1 000 гривень / 100 доларів США / 100 євро / 5 000 рублів РФ	щомісячно
		«Копилка»	Так	6,12 міс.	грн. дол. США євро	50 грн 20 дол. США 20 євро	В кінці строку
		Приват-вклад	Так	12 місяців	Грн., долар США, євро	50 гривень, 20 доларів, 20 євро	Щомісячно
2.	Ощадбанк	Депозитний	Ні	1,3,6, 12,24,36 міс.	грн. дол. США євро	500 грн 100 дол. США 100 євро	на вибір клієнта*
		Накопичувальний	Так	3,6,12, 24,36 міс.	грн. дол. США євро	500 грн 100 дол. США 100 євро	на вибір клієнта*
		Строковий пенсійний	Так	18,00 міс.	грн. дол. США євро	50 грн 10 дол. США 10 євро	щомісячно, щоквартально, з поверненням вкладу
		Новий відсоток	ні	1-15 міс.	грн. дол. США євро	500 грн 100 дол. США 100 євро	Щоквартально
3.	Аваль	Класичний	Так	3,6,12	грн дол. США євро	2000 грн. 500 дол. США 500 євро	в кінці строку
		Ощадний	Так	6,12	грн дол. США євро	500 грн 100 дол. США 100 євро	Щомісячно
		універсальний		Безстроковий	грн дол. США євро	100 грн 100дол. США 100 євро	Щомісячно
		Бонус	ні	1+ 5продлонгацій Продлонгацій	грн дол. США євро	2000 тис. грн 500 дол. США	Щомісячно

Продовження додатку А

4.	Укрсибб анк	гарантований капітал	Ні	1,2,3,6,9,12,18,24	грн дол. США євро	1000 грн 500 дол. США 500 євро	в кінці строку
		персональний план збагачення	так	6,9,12,18,24	грн дол. США	1000 грн 500 дол. США	в кінці строку
		щасливий вік (пенсіонери)	Так	3,6,9,12,18	грн дол. США євро	1000 грн 500 дол. США 500 євро	щомісячно
		активні гроші	так	Безстроково	Грн.	1000 грн.	в кінці строку

Додаток Б

Процентні ставки за строковими депозитами, залученими банками у фізичних осіб (середньозважені ставки в річному обчисленні %)

Період	Інтегральна ставка	у т. ч.:	
		у національній валюті	в іноземній валюті
2006			
Грудень	10,7	13,6	8,4
2007			
грудень	11,6	13,7	8,9
2008			
грудень	14,9	19,1	11,2
2009			
грудень	14,8	20,8	11,3
2010			
грудень	10,9	15,1	7,5
2011			
грудень	12,8	18,5	7,2
2012			
січень	12,5	17,9	7,2
лютий	12,3	17,2	7,3
березень	12,0	16,3	7,0
квітень	12,3	17,0	7,0
травень	12,0	16,6	7,1
червень	11,8	16,8	7,3
липень	12,4	17,8	7,5
серпень	12,8	18,6	7,6
вересень	12,9	19,7	7,8
жовтень	13,5	20,6	8,0
листопад	14,1	21,4	8,1
грудень	14,9	21,5	8,1
2013			
січень	15,1	21,2	7,9
Лютий	14,3	19,8	7,7
Березень	13,9	18,9	7,3

Додаток В

Єврооблігаційні позики українських банків

Банк-емітент	Обсяг емісії, млн. доларів	Вид облігації	Ставка купону, %	Дата закінчення розміщення	Дата погашення
АКБ Форум	100	LPN	10,0	18.10.2006	30.10.2009
ЗАТ Альфа-банк	345	LPN	9,75	21.02.2007	22.12.2009
ВАТ «Фінанси і кредит»	100	LPN	10,375	10.11.2006	25.01.2010
ВАТ КБ «Надра»	100	LPN	9,5	26.10.2005	04.11.2008
ЗАТ КБ Приват Банк	100	LPN	10,875	09.12.2003	09.12.2006
	500	LPN	8,0	25.01.2007	06.02.2012
	150	LPN	8,75	27.01.2006	09.02.2016
	134,1	ABS	1mlibor+210 bp	28.02.2008	15.12.2031
	45,0	ABS	1mlibor+375 bp	28.02.2008	15.12.2031
АТ УкрСиббанк	100	LPN	10,5	23.03.2004	05.04.2007
	125	LPN	8,95	16.06.2005	14.07.2008
	500	LPN	7,75	08.12.2006	21.12.2011